Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 75 (10367) | 1977 чылдың март 31, четверг | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 коп.

СУГГАТ — ДҮЖҮТТҮҢ ҮНДЕЗИНИ

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА

Суггаттыг черлерде көдээ ажыл-агый культураларындан бедик дүжүттү алыр талазы-биле „Хемчик“ совхозтуң ажылчыннарының болгаш „Коммунизмниң херели“ колхозтуң колхозчуларының инициативазының дугайында

«Хемчик» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының коллективи, Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчулары суггаттыг черлерде көдээ ажыл-агый культураларындан бедик дүжүттү ап, оон-биле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн демдеглээр талазы-биле кыйгырыгны республиканың чер ажылдыгларынга, суггарыкчыларга, колхоз, совхозтарның механизаторларыга болгаш специалистеринге үндүрген болгаш бедиткен хүлээлгелерни алган.

Суггаттыг 2250 гектар черниң га бүрүзүнден-ле 15 центнер тарааны, 150 центнер кукуруза силозун, 25 центнер хой чылдыг сигеннерни, чайгаар бүткен сиген шолүнден 20 центнер, картофельдин 90 центнер дүжүдүн алырын «Хемчик» совхозтуң ажылчыннары хүлээнген.

Суггаттыг 543 гектар черниң бир гектарындан-на кукурузаның 180, картофельдиң — 130, погааларның — 90, сенаж салыр чаңгыс чылдыг сигеннерниң —100 центнер дүжүдүн алырын «Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчулары хүлээнген.

Бо ийи ажыл-агыйның кайызында-даа суггаттыг черлерни доктаамал ажылдаар бот-орулга-чарылгалыг звеноларда быжыглаан, оларны эргежок чугула техника болгаш дериг-херекселдер-биле хандырган, даалганы берген, механизаторларны моральдыг болгаш материалдыг шаңнап-мактаашкынының хемчеглерин ажылдап кылган, суггаттыг черлерде минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни төп турар. Амгы үеде ук звеноларның кежигүннери тускай белеткелди эртип турар.

Юбилейлиг чылда суггаттыг черлерниң ажыктыын бедидер, гектар бүрүзүнден-не көдээ ажыл-агыйның бедик дүжүдүн алыр дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң болгаш Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң хову ажылдакчыларының, суггарыкчыларының, механизаторларының болгаш специалистерниң инициативазын СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу чүүлдүг деп көргеп.

Суггарылгага күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү, суг курлавырларын ажыктыг ажыглаары, 1977 чылда суггаттыг черлерде көдээ ажыл-агый культураларындан бедик дүжүттү алыр дээш механизаторларның болгаш суггарыкчыларының, звеноларның болгаш бригадаларның аразында массалыг социалистиг чарышты калбартырын хандырарын СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүсекомнарга, Көдээ ажыл-агый министерстводунга, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерстводунга, партия организацияларынга, колхозтарны, совхозтарның удуртукчуларынга, специалистеринге СЭКП обкомунуң бюрозу дааскан.

«Хемчик» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының коллективи, Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчулары суггаттыг черлерде көдээ ажыл-агый культураларындан бедик дүжүттү ап, оон-биле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн демдеглээр талазы-биле кыйгырыгны республиканың чер ажылдыгларынга, суггарыкчыларга, колхоз, совхозтарның механизаторларыга болгаш специалистеринге үндүрген болгаш бедиткен хүлээлгелерни алган.

Суггаттыг 2250 гектар черниң га бүрүзүнден-ле 15 центнер тарааны, 150 центнер кукуруза силозун, 25 центнер хой чылдыг сигеннерни, чайгаар бүткен сиген шолүнден 20 центнер, картофельдин 90 центнер дүжүдүн алырын «Хемчик» совхозтуң ажылчыннары хүлээнген.

Суггаттыг 543 гектар черниң бир гектарындан-на кукурузаның 180, картофельдиң — 130, погааларның — 90, сенаж салыр чаңгыс чылдыг сигеннерниң —100 центнер дүжүдүн алырын «Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчулары хүлээнген.

Бо ийи ажыл-агыйның кайызында-даа суггаттыг черлерни доктаамал ажылдаар бот-орулга-чарылгалыг звеноларда быжыглаан, оларны эргежок чугула техника болгаш дериг-херекселдер-биле хандырган, даалганы берген, механизаторларны моральдыг болгаш материалдыг шаңнап-мактаашкынының

СОВЕТ-ЗАМБИЯ ДОКУМЕНТИЛЕРГЕ АТ САЛГАН

ЛУСАКА. (СЭТА). Совет-замбия документилерге ат салыышкыны аңаа март 29-та болган.

Кады кылган совет-замбия медеглелге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный болгаш Национал хамаарышпас чоруктуң каттышкан партиязының (ЮНИП) Даргазы, Замбияның Президентизи К. Каунда ат салган.

ССРЭ биле Замбия Республиканың аразында 1977—1978 чылдарда культура болгаш эртем кады ажылдажылгазының программазынга база ат салган. Аңаа ат салганнар: Совет чазактың даасканы-биле ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орулакчызы Л. Ф. Ильичев; Замбияның чазаанның даасканы-биле— даштыкы херектер министри С. Мвале.

Документилерге ат салырынга ЮНИП-тин Чингине секретары Г. Зулу, республиканың премьер-министри Э. Муденда, ЮНИП ТК-ның кежигүннери, министрлер, Н. В. Подгорныйны үдеп чоруур совет албан кижилери киришкеп.

ЗАМБИЯ РЕСПУБЛИКАДАН Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ ЧОРУПКАНЫ

ЛУСАКА. (СЭТА). Замбияның Президентизи К. Каунданың чалааны-биле аңаа албаның аян-чоруун кылып чораан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Замбия Республикадан март 29-та чорупкан.

Лусаканың аэропортун ССРЭ-ниң болгаш Замбияның күрүне туктары-биле каастапкан. Н. В. Подгорныйны К. Каунда, ЮНИП-тин Чингине секретары Г. Зулу, Республиканың Премьер-министри Э. Муденда, ЮНИП ТК-ның кежигүннери, чазак кежигүннери, Африканың Мурнуу чүгүнүң национал-хосталгалыг организацияларының удуртукчулары үдээннер.

Үдеп турганнарның аразынга ССРЭ-ниң Замбияда элчини В. Г. Солодовников бар болган.

Совет Эвилелиниң болгаш Замбияның күрүне гимиперин күүсеткен. Н. В. Подгорный болгаш К. Каунда хүндүлүг тацпыылдың чыскаалын эргээннер. Нациялар салюдун кылган. Аэропортка Совет Эвилелиңден келген аалчыларга Замбияның найысылалының чурттакчылары изит байыр чедиргеннер.

Лусакадан Мозамбиктиң пайысылалы Мапутуже Н. В. Подгорный-биле кады ону үдеп чоруур албан кижилери база чорупкан.

Н. В. ПОДГОРНЫЙ МОЗАМБИКТЕ ЧЕДЕ БЕРГЕН

МАПУТУ. (СЭТА). Мозамбик Улус Республиканың Президентизи Самора Моизес Машелдиң чалааны-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный албаның аян-чоруун кылып ында март 29-та чеде берген.

ССРЭ-ниң болгаш МУР-нуң күрүне туктары-биле шимээн аэропортка Н. В. Подгорныйны болгаш ону үдеп чоруур албан кижилерин С. Машел, республиканың оралакчы президентизи Марселиву душ Сантуш, даштыкы херектер министри Жоаким Чиссано, ФРЕЛИМО-нуң Доктаамал политиктиг комитединиң болгаш ТК-ының кежигүшпери, министрлер, республиканың хөй-ниити организацияларының төлөөлекчилери уткаан. ССРЭ-ниң МУР-да элчини П. Н. Евсюков база уткаанларның аразынга турган. Н. В. Подгорный биле С. Машел хүндүлел таңныылының чыскаалын эргин эрткен. Нациялар салюдун кылган, Совет Эвилелиниң болгаш Мозамбиктиң күрүне гимиперин күүсеткен.

Мозамбик пайысыалдың он-он мун чурттакчылары кудумчуларга болгаш шөлдерге чыглып келгеш, Совет Эвилелиниң төлөөлекчилерине өөрүшкүлүү-биле байыр чедирип турган.

«Хемчик» совхозтуң хову ажылдыгларының Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ишчилеринге КЫЙГЫРЫЫ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга төдептиг ужуражыры-биле бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришпишаан, онгу беш чылдың ийиги чылында суггаттыг черлерни ажыктыг ажыглаарын совхозтуң хову ажылдакчылары шиитпирлээн.

Суггаттыг черлерниң гектар бүрүзүн ажыл-агыйжы ажыглаар, суггарылга системаларын, чаашкынналдырышкын техниказын үлегерлиг белеткээр болгаш көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларындан бедик дүжүттү алыр талазы-биле Ростов областа Семикарак районун механизаторларының, мелиораторларының эгелээшкинин совхозтуң ажыл-ишчилери ажыл-биле деткээн. Бистин совхозтуң хову ажылдакчылары 2250 гектар суггаттыг черге тараа болгаш мал чеми культураларның тарылга мурнуу чарының суггарылгазын чоруткан, тарылганы эн кыска хуусаала эрттирерин шиитпирлээн.

Часкы болгаш чайгы үеларде бүгү культураларның суггарылгазын ийи улаа чорудар. Бо сорулганы күүседири-биле совхозта 75 суггарыкчылыг 14 звенону тургускан. Звено бүрүзүнде участоктарны быжыглаан. Суггарыкчылар болгаш чаашкынналдырышкын агрегаттарының машинистери бот-орулга-чарылгалыг тодаргай даалгаларны алган болгаш амгы үеде тускай белеткелди эртип турар.

Суггарылга системаларын чогуур үеэзинде белеткээринче, суггарылга техниказын септээринче, минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни тогээринче совхозтуң удуртукчулары болгаш специалистери кичээнгейни угландырып турар. Суггаттыг шөлдерге 3000 тонна органиктиг, 300 тонна минералдыг чемишчидилгелерни тогер. Суггарылга херекселдериниң болгаш чаашкынналдырышкын машиналарының септелгезин март 25-те бүрүн дооскан бис.

Сугну камныг ажыглаар, суггарыкчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулазын ажыглап, 900 гектар черни суггарар, аңаа ажылдаар буга, сумун, арык тыртар четчир херекселдерни бодувус күүвүс-биле белеткеп алган бис.

Звеноларның кежигүннерин хүүректер, шиттер, тускай хеп, резина идиктер-биле хандырган. Суггарыкчылар чурттаар бажыннарны, столованы тутканы.

«Хемчик» совхозтуң чер ажылдылары онгу беш чылдың ийиги чылында суггаттыг черниң гектар бүрүзүнден-не: 15 центнер тарааны, 90 центнер картофельди, 25 центнер хой чылдыг сигеннерни, 20 центнер чайгаар үнген сигенни болгаш 150 центнер кукуруза массаны алырын хүлээнген.

Суггаттыг черлерни ажыктыг ажыглаарынче, оларның үнүш-дүжүттүр норуун бедидеринче республиканың ажыл-агыйларының чер ажылдыгларын, механизаторларны болгаш мелиораторларны кыйгырып тур бис.

КЫЙГЫРЫГНЫ СОВХОЗ АЖЫЛЧЫННАРЫНЫН ХУРАЛЫЫГА ХҮЛЭЭП АЛГАН.

«Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчуларының Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ишчилеринге КЫЙГЫРЫЫ

Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчулары бүгү совет улус-биле бир домей. Бүгү-эвилел социалистиг чарыкынга идепкейлиг киржип, бодувустуң күжепишкиннериви, күш-ажылывысты СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынче, онгу беш чылдың даалгаларын ледиишкиниг күүседириңче угландырып турар бис.

«Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыцай комплекстиг хөгжүдер талазы-биле хемчегдер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырарыча чүткүлүвүстү үндүрүп. СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин удуртулга болдурбушаан, суггаттыг черлерге көдээ ажылагый культураларын бүдүрерин ковудеин, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл юбилейин төдептиг уткун, демдеглээринче Тыва АССР-ниң колхозтарының болгаш совхозтарының бүгү суггарыкчыларын, специалистерин кыйгырып тур бис.

1973 чылда суггат чок черге тараан 800 гектар кукуруза кандаашкын болгаш хат уржуунда олген. 1974 чылда 100 га черге тарылга мурнунуң суггарылгазын чорудун, аңаа кукуруза тараан, гектардан-на 202 центнер погаан массаны, а суггат чок 700 га черниң гектарындан-на 25—26 центнер массаны алдывыс. Ол ышкаш 20 га картофельди бир удаа суггаргаш, гектардан-на 75 центнер дүжүт алган болза суггат чок черден үүгле тараан үрезинин эгидин алган, 1976 чылда 200 га кызыл-тасты суггаргаш, гектардан-на 19,2 центнер тараа алган болза суггат чок черниң дүжүдү чүгле 3,5 центнер болган.

Ажылывыста четпостерни тодаргай анализтеп көргеш, суггаттыг черлерниң гектар бүрүзүн чогаадыкчы өзү-биле ажыглаарывысты шиитпирледивис.

Колхозтуң суггарыкчылары Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейин төдептиг уткуурубиле дараазында социалистиг хүлээлгени алдывыс:

Суггарылга системаларының эргелелиниң дузазы-биле суггарылга четкизиниң септелгезин чогуур үеэзинде доозар. 445 гектарга кукуруза, 17 гектарга картофель, 3 гектарга погаалар, 78 гектарга чаңгыс чылдыг сигеннер тараан, оларның гектар бүрүзүнденне 180 центнер кукуруза массазын, 130 центнер картофельди, 90 центнер погааларны, 100 центнер чаңгыс чылдыг сигеннерни (сенаж салыр) алыр.

Тарылга мурнунуң болгаш вегетация үеэзинин суггарылгаларын эн дээре хуусааларда чорудар, суг-ну долу ажыглаары-биле суггарылганы ийи эзлчег-биле чорудар. Кукурузаны, картофельди болгаш погааларны арык тыртын, чаашкынналдырышкын аргазы-биле суггарар. Тарылга эзлештирилгезинге хамаарышпас 100 гектардан эвээш эвес шөлдерни суггарар.

Тарылганың суггаттыг бүгү шөлдерниңге 212 тонна (бир гектарга онааштыр 4 центнер) минералдыг чемишчидилгелерни, 50 гектар шөлдүң бир гектарынга-ла 50 тонна органиктиг чемишчидилгени тогер.

Хол-биле суггарар 6, механизастаан бир звенону тургускан, ында 42 кижини быжыглаан. Звеноларда участоктарны, эргежок чугула техниканы, чепсек-херекселдерни быжыглаан, бот-орулга-чарылга даалгаларын берген, суггарылганы пынарлыг чорудуп, пландан ажыр алган дүжүт дээш немелде төлевирни доктааткан. Суггарыкчыларның мергежилин бедидери-биле 5 хонук хуусаалыг район семинарынча 10 суггарыкчыны, 5 машинисти чоруткан.

Ситен кезер шөлдерде 350 гектарда булукталдырышкынны чоруткан, ооң түңнелинде ситенниң ниити чыылдазы дыка көвүдээр. Чаашкынналдырышкын агрегаттарының техниктиг хандырылгазын болгаш күш-ажылдың организастаашкынын экижидериниң күсели-биле эзлчегде ажылдан кылышкынны 10 хуу бедидер, 4 тонна кывар-чаар материалларны камнан алыр, артык кезектерге чарыгдалды 200 рубльге кызырар.

«Чаңгызы — шуптузу дээш, шуптузу — чаңгызы дээш» деп принципти бүгү звеноларга шынгыы сагыыр.

Улуг Октябрьның 60 чылыг төлептиг уткууру-биле алган социалистиг хүлээлгелерни доллдур болгаш ажыр күүседир, суггаттыг гектар бүрүзүн ажыктыг ажыглаар дээш чүткүлдүг ажылдаарынче Тываның колхоз, совхозтарының бүгү суггарыкчыларын, специалистерин кыйгырып тур бис.

КЫЙГЫРЫГНЫ «КОММУНИЗМНИҢ ХЕРЕЛИ» КОЛХОЗТУҢ КОЛХОЗЧУЛАР ХУРАЛЫЫГА ХҮЛЭЭП АЛГАН.

ТЕВЕЖИЛЕР

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң теве малын Чопуйларның өг-бүлези малдан орар.

...Эрзин болгаш Тес-Хем районларының аразында Тарлашкын хемни өрү чоктаан орук улуг теректер аразында кыштарга чедире бээр. Чаңгыс өг, ооң чанында серилиг болгаш чадагай кажаалар, бир кажаада погаан сигенни сарааттап каан. Бо кыштагның чанындан тевелер үзүлбес, олар черде теп каан борбак-борбак кызыл дустарны чыгаан, кажааларны долгандыр кылаштажыр, буккунайның чоруп-ла турарлар. Ырадыр оттавайн, төрээн бодаганнарын каан чадап, ынчан чоруп турарлары ол.

Даштын чылыы кончуг, серилиг кажааның иштинде өдек кургай берген. Кижиниң өгже кирер хөөнү-даа чок, ынчангаш теве кадарчызы Балдыр Лутуевич Чопуй, бо аалда келген чылгычы ооларда-биле даштыгаа чугаалажып тур бис. Малчын азыраан турар малының хүр кыш ашканын, чаш төлдүң менди алдының турарының дугайын хөөреп турда:

— Бодаганнарны хүнде каш катап чемгерер чүве ирги?—деп, ооң айтырдым.

— Беш катап эмзирер улус бис. Теве өске малга домейлешпес, суду эвээш болур, ынчангаш хүнде каш-даа катап эмзирер чүве-дир ийин. Сүт эвээш-даа бол хоюу кончуг. Ам база чемгерер үевис чедип-келди, өгде угбацарны чорудуттуңар, ооллар—диди.

Балдыр Лутуевич биле Саар Амыртаевна ийи тевени серп адаанга баглап алгаш, оларның бодаганнарын, чаш быыза дег, сөлеп эккелгеш, пелерингe эмзире бердилер. Иелерининиң эмнин тыпнас, ыыап-ла хол-биле тудуп эмзирер. Чаш бодаганныг эргин хажагай-каржы, оглундан өске аңаа чоокшулаан чүвени хап, тептер. Ынчангаш бодаганнарны хары угда эвес, ийи-чаңгыстап эмзирерин малчынар чугаалады.

Чопуйлар 153 тевени малдан орар, оларның 55-и төрүүр тевелер. Бо чылын 24 теве, а артканнары келир чылын ооллаар. Чүге дээрге теве ийи чыл болгаш-ла бир төрүүр. 10 ажыг теве малчынарда, оларның-биле көржеп, өдек, ыяш сөөртүп турар.

Чопуйлар бо чылын чаш төлдү менди доруктурар, бир теведен 5 кг дүкту алыр, 10 тонна өдекти, 8 тонна сигенни белеткээр деп хүлээлгелиг.

ЧУРУКТА: тевежилер Балдыр Лутуевич болгаш Саар Амыртаевна Чопуйлар.

С. МААДЫ.

Дүүн Кызылга

КВАРТАЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

Бүдүрүлгенин ажыктыының болгаш ажылдың шынарының беш чылы—онгу беш чылдың ийиги чылының баштайгы кварталы бөгүн доостур. Ооң эрткен үш айында калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киржип тургаш, Кызылдың дыка хөй бүдүрүлгелери планныг онааалдаларын күүседипкен.

Хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи Каа-Хемнин хөмүр-даш разрези ниити продукция бүдүрерин 2 миллион 671 мун рубльге планнааш, дүүнге чедир ийи миллион тос чүс мун рубль чедирген. Продукция сайгарарының даалгазын бир миллион сес чүс ажыг рубльге күүседир тургаш, ийи миллион оранчок ажырган.

Кызылдың сүт заводу бирги кварталда 668 мун рубльдин продукциязын сайгарар планныг турган. Дүүнгү медээ өзүгаар алырга, ук завод планныг онааалдазын 120 мун рубльге ажыр боттандырган. Ол ышкаш дээрбе комбинады эки ажылдаан. Пландан ажыр 140 мун рубльдиң продукциязын бүдүрген.

Хоорайның бүдүрүлгелериниң аразынга калбарган социалистиг чарышка дээре көргүзүглерни чедип алган өске-даа коллективтер бар. Оларга дааранылга комбинады, хлеб заводу, демир-бетон кылыглар заводу («Росводпром») хамааржыр. Кызылдың туйбу заводу мурнуку чылдарда хожудангай бүдүрүлге турган. Онгу беш чылдың ийиги чылының баштайгы айларындан эгелеп күш-ажылды шын организастап, социалистиг чарышты цехтер, бригадалар аразынга калбартып, ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирип келгенинден ол коллектив мурнакчыларның одуруунда кирген.

Д. ЧЫДЫМ.

Апрель 16 — Коммунистиг субботник хүнү

СОРУЛГАЛАРНЫ ТОДАРАТКАН

Бурунгу хүн СЭКП Тыва обкомунуң хуралдаар залынга коммунистиг субботник эрттирер талазы-биле республика штабының эзлчеглиг хуралы болуп эрткен. Аңаа Кызыл хоорайның чамдык бүдүрүлгелериниң күш-ажыл байырлалынга белеткелиниң дугайында отчёттарны дыңнаан.

Тываның эң улуг тудуг организациязы—«Тыва тудуг» тресте «Кызыл суббота» штабының начальниги С. С. Сат дыңнадыг кылгаш, трестиң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары күш-ажылдың ол байырлалының хүнүнде чаңгыс кижи дег үнүп, тудуг-монтаж ажылдарынче хаара туттунарын чугаалаан. Баштайгы санаашкын ёзугаар алырга, олар алдан мун ажыг рубльдиң продукциязын бүдүрүп, ооң барык алды мун хирезин онгу беш чылдың фондузунче шилчидерлер.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң эргелекчизиниң ораланчызы Ю. М. Успенский бодунуң дыңнадыынга трестиң ажыл-ишчилери коммунистиг субботник хүнүнде 42,8 мун рубль түңнүг тудуг-монтаж ажылдарын кылып, 6,5 мун рубльди фондуже шилчидеринге беленин дыңнаткан.

Болуп эрткен хуралга «Тыва септелгетудуг» трестиң, чурт үлетпүрүнүң эргелелиниң төлөөлери база боттарының отчёттарын бергеннер. Бо черлерден ниитизи-биле ол хүн хөй-хөй кижилер ажылдап үнер болгаш каттышкаш 4400 хире рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидерин илеретиннер.

Хуралдың түңнелинде СЭКП Тыва обкомунуң секретары, коммунистиг субботник эрттирер талазы-биле республика штабының начальниги Г. Н. Долгополов сес алгаш, «Кызыл субботага», белеткел ажылдарын ам-даа чер-черлерге күштелдиреринге, бүгү кижилерни чепсек-херексел-биле хандырарының хемчеглерин баш удур алырын штабтар начальниктеринге дааскан.

САНАП, ПЛАННААН

Кызылдың столоваялар болгаш рестораннар трестизиниң бүдүрүгелери болгаш коллективтери апрель 16-да болур коммунистиг субботникке киришкеш, ол хүн кылыр ажылдарны санап көргеш, планнаан. Трестиң ботоорулга-чарылгалыг алыр бүрүзү ол хүн кандыг ажылдарны кылырын база тодаратканы.

Тус-тус бүдүрүлгелерден эзлээн хөй кижилер республиканың хөгжүм-шин театрының тудуунга ажылдаар. Коллектив бүрүзү боттарының девискээрлериң арыглап аштаар, чаагайжыдар болгаш хоорайның ниити чаагайжыдылгазынга база киржир.

Трестин бүдүрүлгелериниң болгаш адырларының коммунистиг субботник хүнүнде бир кол сорулгазы ол хүн ажылдап үнген кижилерни аъш-чем-биле эки хандырары болур. Моон ужурунда трестин администрациязы болгаш субботник штабы база рестораннар болгаш столоваялар ол хүн ниити чемненилге черлери шалыпкын болгаш бедик бүдүрүкчүлүү ажылдаан турарынче, кижилер ажылдап турар участок бүрүзүнге үнүшкүшүүт садыглаашкын четкен турарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Күш-ажыл байырлалының хүнүнде кижилер амданныг, чылыг чемнер аймаа-биле хандыртынган турузун дээш оларны белеткээриниң, чонга чедиреринің айтырыгларын столоваялар, буфеттер болгаш киоскилер амдыгаштан эгелеп шиитпирлеп турар.

ЧЕТЧИР САННЫГ МЕХАНИЗАТОРЛАРНЫ БЕЛЕТКЭЭР

Онгу беш чыл: Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштериниң комплекстиг хөгжүлдези

Час чоокшулаан тудум-на көдээ ажыл-агыйның ажылышчыларының сагыш салыышкыны улгадып турар. Техниканы хову ажылдарына чогуур үеэнде белеткээри, ону чедишкиниг ажытлаары колхозтарның болгаш совхозтарның механизатор кадрлар-биле хандыртынганындан, оларның билиинин база мергежилиниң дениелинден шиитпирлиг чергези-биле хамааржыр.

Кадрларны белеткээрин, оларның билиин база мергежилин бедидерин бистиң партиягыс улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар. «Мергежилдиг кадрлар-биле көдээ ажылагыйны быжыглаарына сөөлгү чылдар дургузында эвээш эвес түүлдер кылдынган. Дыка хөй республикаларда болгаш областарда механизаторлар, өске-даа массалыг мергежилдериниң ажылдакчылары чедишпейн турар, ол чорук күрүнеге улуг карылганы таварыштырын турар. Ажылдың ол чугула участогунга эң-не кошкан дивес кичээнгей салза чогуур»—деп, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге чугаалаан.

«Көдээ ажыл-агыйны ортумак звеноүн кадрлары-биле, механизаторлар-биле, өске-даа массалыг мергежилдериниң ажылдакчылары-биле быжыглаар талазы-биле СЭКП-ниң Ростов обкомунуң ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның докладында көдээ ажыл-агыйны мергежилдиг кадрлар-биле четчеләр дугайында партияның база Совет чазактың сагыш салыышкынының тодаргай балыткаашкыны болур.

Бистиң республиканың партия, совет, ажыл-агый болгаш комсомол организациялары, колхозтар баштаар черлери, совхозтар дирекциялары бо талазы-биле тодаргай ажылдарны чорудуп турар, чамдык чогумчалыг дуржулга мөөнеттинген.

Тоску беш чылдың дургузунда механизаторларның бүгү-ниити өөредилгезиниң курстарын 2 мун ажыг ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш колхозчулар дооскан, а көдээнин профессионал-техниктиг училищелерин 3,5 мун ажыг оолдар, кыстар доозуп үнген. Ол кончуг чугула ажыл бо беш чылда үргүлчүлеп турар. 1976 чылда механизаторлар өөренир курстарны көдээниң 500 хире чурттакчылары дооскан. Бо чылын ап чоруткан хемчеглериниң түүнелинде, колхозтарда, совхозтарда, Кызыл хоорайда болгаш районнар төптеринде бүгү-ниити өөредилгенин курстарында ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш колхозчулар өөренип турар.

Көдээ чонну, хоорайларны болгаш суурларның чурттакчыларын бүгү-ниити өөредилгенин курстарында хаара тудар талазы-биле партия, совет, ажыл-агый, комсомол болгаш хой-ниити организацияларының талазындан ап чоруткан организаңчы база политмассалыг ажылдың уламындан бо өөредилге чылында ол ажыл эзээн организастыг эгелээн. Өөредилге-материалдыг баазаларны, кабинеттерни тургузарының, оларны эргежок чугула өөредилге-көргүзүлге пособиелери-биле база документациялар-биле четчеләриниң талазы-биле чамдык чогумчалыг ажылды кылып чоруткан.

Кылып чоруткан ажылдың түүнелинде механизаторларның бүгү-ниити өөредилгезиниң четкизинге 1976—1977 өөредилге чылы дыка организастыг эгелээн болгаш хой санныг кижини өөредилгеже хаара туткан. Кижилерни өөредилгеге хаара тударының план-онаалдазын Улуг-Хем, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарының ажыл-агыйлары болгаш өске-даа дыка хөй колхозтар, совхозтар күүсеткен. Марттың 25-те медээ-биле алырга, колхозтарда, совхозтарда куртарда 640 Кызыл хоорайда болгаш районнар төптеринде 150 кижи, көдээнин профессионал-техниктиг училищелериниң ажыл-агыйларда салбырларында 324 кижи өөренип турар. Көдээнин профтехучилищелериниң хүндүскү салбырларын 320 механизатор доозуп үнер.

Көдээ механизаторларның саныны көвүдедиргеге, бирги эзлчегде часкы хову ажылдарынга, а ооң соонда мал чемпериниң белеткелинге база дүжүт ажаан алышкынынга машина-трактор агрегаттарын механизаторлар-биле четчеләрингe ол улуг курлавыр-дыр. Ону чөптүг ажыглаар хөрек.

Хову ажылдарының массалыы-биле эгелээрине чедир санныг хонуктар арткан. Механизаторлуң мергежилиг өөренип турар бүгү ажылчыннары, албан-хаакчылары, колхозчуларны шылган, часкы хову ажылдарынга киреринге белеткээрин доозарының үеин база чоокшулаан.

Механизаторларның бүгүниити өөредилгезин организастыг доозарынга хамааржыр бүгү кижилер өөредилге кичээлдерин организастыг деңнелге эрттирип, курстарда өөренип турарларның шылгалдазын чорударының хемчеглерин амдыгаштан ыяк бодап көөрү эргежок чугула. Ажыл-агый бүрүзүнге шылгалда хүлээп алыр комиссияны тургузар, ону эрттирер хүннерни доктаадыр, ол ажылды апрельдиң 10-дан орай эвес дооскан турар ужурлуг.

База бир чугула болган харыысалгалыг сорулга болза, курстар дооскан кижилерни механизаторлуң мергежилинге быжыглаары болур. Чер болганга курстарга өөренгеш, шылгалда туткан бүгү кижилерни дуржулгалыг механизаторларга эзлчежикчилер кылдыр быжыглаар. Часкы хову ажылдарының хүннеринде машина-трактор агрегаттарының ийи эзлчег-биле ажылдаарын хөнүлыр дээш, хову ажылдары массалыы-биле эгелээрингe чедир артган хүннерде ол кижилер теоретиктиг билигдерни практика кырынга быжыглаан, ажылга чанчыгышкынны чедип алыр ужурлуг. А ынчалдыг болдунар аргалар республиканың бүгү-ле колхозтарында, совхозтарында бар, чүгле ол ажылды туюлунга чедирер дээш улуг күжеиишкиннерни салыр хөрек.

Амгы үеде республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң медээлериндеи алырга, часкы хову ажылдарының үеинде колхозтарга, совхозтарга агрегаттарны ийи эзлчег-биле ажылдаарын хандырарынга 1300 ажыг механизатор четишнес болуп турар. Бир эвес КПТУ-ларда баа оларның салбырларында, ажыл-агыйларда болгаш районнар төптеринде курстарда өөренип турарларны шылгалдазын чорударының хемчеглерин барымдаалан алыр болза, 500 ажыг кижи четишпейн турар, оон пиитинде Каа-Хемде—140, Таңдыда—120, Кызыл районда—180, Бии-Хемде — 60 механизатор четишпес.

Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП ТК-ның Чагаазында идип үндүрген сорулгаларны күүседир талазы-биле республикага чорудар кол хемчеглериниң планында К-700 болгаш влчирбе дугуйлуг тракторларны ийи эзлчег-биле, аваа дугуйлуг тракторларны база тараа комбайннарын бүдүн чартык эзлчег-биле ажылдаар кылдыр механизаторлар-биле четчеләри көрдүнген.

Амгы үеде республиканың колхозтарында, совхозтарында К-700, К-701 тракторлар 128 болуп турар, ол марканың ам-даа 36 трактору бо чылын алдынар. Ынчалган ол күчүлүг тракторлар шупту 164 болур. К-700 тракторларга ажылдаары-биле катан белеткел эрткен механизаторлар бисте 195 кижи, оон ангыда көдээнин ПТУ-ларында 34 механизатор ол тракторга ажылдаары-биле өөренип турар.

Ол күчүлүг машиналарга ажылдаар механизаторлар-биле Улуг-Хем районнуң совхозтары, «Коммунизмиң хереги», «Тинелге», «Коммунизмге орук», «Хадын» колхозтар, «Бүрен», «Кызыл тук», «Бушуулаар», «Совет Тыва», «Кок-Тей», «Ак-Туруг», «УТКА 25 чылы» совхозтар дээре хандыртынган. Бо талазы-биле Таңдының ажыл-агыйларының хандыртынганы хамыктың доразы. Чижээ, күчүлүг тракторларның эзлчеглиг ажылдаарының коэффициентизи «Россия» совхозта—0,5, Тока аттыг совхозта 0,75, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта —1,06, «Революцияның чалбыжы» совхозта—1,24, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында — 1,0 болуп турар.

Бо үстүнде айытқан ажыл-агыйлар көдээ профтехучилищелерде катан белеткел эртериниң курстарынче механизаторларны немей чорудар дугайында эн-не чоокну үеде сагыш салыры эргежок чугула.

Механизатор кадрларны белеткээринге чугула черни хоорайларның база суурларның үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш өске-даа организацияларының коллективтери эзлеп турар. 1976—1977 чылдарының кышкы үеэнде бүгү-ниити өөредилгезиниң курстарынга ажылчыннардан, албан-хаакчылардан 210 кижини Кызыл, Чадаана, Шагаан-Арыг, Туран хоорайларга, Сарыг-Сеп, Кызыл-Мажалык, Бай-Хаак суурларга белеткээр онаалда бердинген турган. Ол онаалда Кызыл, Чадаала хоорайларда, Сарыг-Сеп, Бай-Хаак, суурларда күүсетпээн.

Бо чылын көдээнин профессионал-техниктиг училищелерин болгаш оларның салбырларын 700 хире механизатор доозуп үнер. Ол кадрлар көдээнин механизаторларының кол өзөө болур дээрзинин дугайын колхозтарның, совхозтарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый организацияларының удуртукчуларының бодаары эргежок чугула. Оларны дораан-на техникага быжыглааны, оларга бүгү талалыг дузаламчыны, деткимчени көргүскен, эргежок чугуда чурттарга база культура-амыдырал байдалдарын тургускан турар ужурлуг.

Б. НУРЗАТ,
СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизинин инструктору.

Партияның сөзү

ССРЭ-ниң профсөвилелдериниң XVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң ханы уткалыг, чайыналчак чугаазын бүгү совет кижилер аажок улуг сонуургал-биле уткаан. Леонид Ильич Брежнев кандыг-даа үүлдүн дугайын чугаалааш, тайбыңның болгаш деңнилгениң айтырын тодаргайлап турар. Совет кижилер Коммунистиг партияның дениичи мерген угаанныг иштини болгаш даштыкы политиказын үүлдүргүнүмүшаан, ону Улуг Октябрының 60 чылынга алдаржыткан бүгү улустуң шалыпчы ажыл-хөрөктери-биле быжыглаан турар.

Ташкент областа «Ак курган» совхозтуң директору Д. Ильчибаев. ССРЭ-ниң профсөвилелдериниң съездизинге эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга: «Чаныштың чорудулгазында чүгле мурнакчылар, типлекчилер эвес, харын хожудан турарлар илереп келир. Ынчангаш чарыш четпестерни чайладырынга болгаш ниити көдүрлүүшкүнү дүргедедир дээш хожудан турар участоктарны орү тыртарыпче күштери мөөнцээринге дузалап турар» деп сөстерин кижи бурузу хандыр билген.

1976 чылдың түүнелдери-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-ниң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун алган бистиң ажыл-агыйнывыс Сезингбаев аттыг колхоз-биле чаржыы турар. Күш-ажылчы маргыжылга бо хүннерде хову ажылын организастаарын экижидерниге дузалап турар. Юбилейлиг чылда хову ажылдарының бүгү 52 агрегаттарын ийи эзлчег-биле ажылдаар кадрлар-биле четчеләп. Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери хөвек тарылгазын алды ажыл хүнүнде доозарын шиитпирлээн. Чаржын турарывыс колхоз-биле дуржулганы үргүлчү солчуп турар бис. Тарылга эгелээр бүдүүзүнде бот-боттарывыска хынаалданы чоруттувус. Кайы-даа ажыл-агый часка эки белеткеген.

Камышчик хөвең-саазын комбинадының бүдүрүлге өөредилгезиниң инструктору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ф. Харькова—Жукова. Профсөвилелдериниң съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында бистиң чурттуң хөрөөженнериниң дугайында сөстери бистиң шуптувустуң сеткил-сагыжывысты хайыктырган. Чүгле кайгамчык чаагай сеткилдиг кижи хөрөөженнериң салым-чолунуң дугайын ыдыг хүндүткелдиг, чылыг сөстер-биле чугаалаан болур. Бистиң дугайывыста сагыш салыышкын дээш партияга болгаш чаазакка өөрүп четтириишкинивисти илередип турар бис. Ону постаавының улуг бүдүрүлгези бистиң коллектививистиң омуноозиндеи чугаалап тур мен. Амгы үеде бисте бүгү фабрикаларда эде дериишкиннерни кылып, дериглелдерни чаартып турар. Ооң кол сорулгазы—күш-ажылдың байдалын эжижидери ол. Чаа дериг-хөрөкселдер пос-таавыжы хөрөөжен кижиниң ажылын улам чингедир.

Профсөвилелдери хөрөөженнериң, оларның ажыл, амыдыралының, дыштанылгазының, кадыкшылының дугайында улуг сагышты салып турар. Ыслилерге, садиктерге уруглар тургузарының айтырын бистиң комбинатта шиитпирлеттинген, пионер лагери, школа, ниити чурттаар бажың, техникум база бар. Хөй өг-бүлелер чаа бажыңнарже көжүп киргилээн. Кылдынган түүлдер хөй. Ынчалзажок ам-даа күжеиишкиниг ажылдаарын шиитпирлээн бис.

РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, ССРЭ-ниң чурукчулар эвилелиниң академиязының корреспондент кежигүү, РСФСР-ниң И. Репин аттыг күрүне шаңналының Лауреады Б. Пленкин. (Ленинград). Күш-ажылдың кижилери чээрби чыл дургузунда мөөң чогаадыкчы ажылымның маадырлары болуп келген. Чүгле кижиниң даштыкы чараш овур-хевири эвес, ооң байлаң, шыырак, угаан-бодалы мени ол ажылче хандыкшыдып турар. Чер кырында кол күш—ол дээрге ажыл-ишчи.

Ол дугайын СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев кайгамчык-ла чугаалаан. Маадырлыг ажылчын айтынын күш-ажылы бистиң чурттуң күчүзүнүң болгаш чечектелиишкиниин үндезини болуп, ооң идеологиязы марксизм-деницизм—социал деңнилгениң бедиктериниче бистиң шиитпирлеттинген орук айтыр сылдызы болуп турар дээрзин ол онзалап демдеглээн. Ленинградтың чаартыкчы—токары, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр, Маадыры А. В. Чуевти чогум-на ыдыгларның бирээзи кылдыр көрүп турар мен, хүлерден кылган бюст-тураскаалын, ооң төрээн черинге тургузар.

Ылаңгыя кан эзилдиришчилериге онза ынак мен. Ол дээрге чалбыыштыг от чоогунга каңналган кижилер-дир. Чогаадыкчы ажылымга оларның овур-хевирин, күчүлүг эрес-дидим күжүн, эзт ханын, мага-бодун, чаагай сагыш-сеткилин тодаргай көргүзерин орадлажып турар мен. «Кан эзилдиришчилерге» деп ажылдың ниити тургузуун чоокта чаа кылын доостум. Ленинградтың чурукчулары заводтарга болгаш фабрикаларга чүгле аалчылар болуп барбайн турар. Олар заводтарже ийрер доктаамал эрттирилгелерлиг. Олар амгы үениң кижилериниң, коммунизм тургузукчуларының овур-хевирин чуруп көргүзүп, социал айтырыгны шиитпирлежин турарлар.

Харьковтуң Киров аттыг хоолай заводунуң кол инструктору Ю. Косяк. Экономиктиг дузалажылга чөвүделиниң кежигүү чурттар атомнуг электри станцияларына дериглелдер бүдүрүлгезин специализастан база кооперастан турарының чугула ужур дузалының Леонид Ильич онзалап демдеглээн.

Бистиң заводувустуң коллективи стендилиг шенделдерни дооскан соонда ГДР-де Бруно Лайшнер аттыг атомнуг электри станциязынга хереглээр 235 киловатт күчүлүг хоолайларны чоруткан. Шак ыдыг агрегаттарны Болгарияда «Козлодуй» деп, атомнуг электри станциязынче база чорудар. Олар шуптузу даштыкыда эң эки деп санап турар ыдыг дериглелдерден дудак чок.

Күрүнеиин шынар демдээн алган бистиң хоолайларывыс ур эдилээриниң, камналгалымының талазы-биле дыка эки боон турар. Маңаа бистиң немеп болгаш болгар онгуктеривистиң ачы-хавыяазы биче эвес. Хөй-хөй айтырыгларны олар-биле кады шиитпирлеп турар бис. Эң ылаптыг приборларны чогаадып, ажыглалга киирип, конструкцияны эң чаа кылдыр сайыырангайжыдып, теоретиктиг шинчилелдерни кады чорудуп турар бис.

Чарыштың эгелекчилеринде

АЖЫЛ ХАЙНЫГЫП ТУРГАН

Машина-трактор парыгын 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үеэнде белик шынарлыг белеткээр талазы-биле Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының болгаш районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжышкынының механизаторларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының кампаниязын СЭКП обкомунуң бюрозу чугаалажын көргеш, ону деткиир дугайында доклады 1976 чылдың ноябрьда хүлээп алган. Республиканың бүгү механизаторлары ук инициатива-биле таныжкаш база немелде хүлээлгелер ап, социалистиг чарышты калбартқан.

Районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжышкыны — Чөөп-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарының машина-техниказын харыылап турар улуг организация. Ол районнарда ажыл-агыйларның часкы тарылгага белеткели ук организацияның ажылындан дорт хамаарылгалыг.

СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлериге болгаш аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугазызынга хей-ажыт кирген «Сельхозтехника» каттыжышкынының коллективи бодунуң күжүн санап көргеш, техниказы чогуур үеэнде белик шынарлыг септээр талазы-биле бедиткен хүлээлгени алган. Ынчангаш СЭКП-ниң XXV съездизинің төөгүлүг шиитпирлерни амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүгүү иниреер дээш социалистиг чарышты калбартырывче Тыва АССР-ниң колхозтарының, совхозтарының, «Сельхозтехника» каттыжышкынының бүдүрүлгелериниң бүгү механизаторларын кыйгырган.

Чарыштың эгелекчилери 1976 чылдың дөртү кварталында трактор септээрининің планын декабрь 25-те доозар хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Декабрь айның планындан 7 трактор, 13 автомашинэ болган 2 автомашина мотору артыкка септеттинген. Инициатива үндүрген коллективтиң баштайгы чедишкини ол болган.

Чугула инициатива үндүрген коллективтиң бодунуң мурнунда салдынган улуг сорулганы күүседир дээш эзлээн хемчеглерни алган. Бүдүрүлге хуралынга дугурушкан, септенчи бригадаларны болгаш звеноларны эде тургузуп, оларның удуртукчуларының харыысалгазын бедиткен. Септекчилериң ажылдарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарындан эгелээш, оларны шаңнап-мактаарынга чедир бүгү ажыл планаттынган. «Сельхозтехника» каттыжышкынының бодунда комбайн септээр өрөөл чедишпес болганындан ажыл-агыйларның гаражтарын хөлевилеп алган. Септеттинген техниканы хүлээп алыр комиссияны машина-трактор мастерскаязының эргелекчизи Геннадий Боровиков боду баштаан. Септелгениң план-графиги тургустунган, септекчилер аразына социалистиг чарыш калбарган. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, ажыл хайнығын турган.

Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжышкынының коллективи дөртү кварталда, шынап-ла, багай эвес ажылдаан. Ол дугайын каттыжышкынның эргелекчизи Виктор Григорьевич Вологин өөрүшкү-биле сактып, үнгенкирген улуска чугаалаан орар А амгы байдал кандыгыл?

Районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжышкынының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының республикага кыйгырыг үндүрүп тура алган социалистиг хүлээлгезинде «машина-трактор парыгын часкы хову ажылдарынга белеткээрин 1977 чылдың март 25-те доозар» деп дорт бижээн. Хуусаа төөгеп, сорулга бөтүнмаан. Ооң кол чылдаганы — коллективтиң баштайгы күжеиишкин соонда ооңгургай бергеин. Сөөлгү үеде септекчилер аразында чарышты калбартып, материалдыг болгаш моральдыг идиг берииишкинин ажыглап, эзлээн хемчеглерни алган. Ынчалдаа ажылды хуусаазында доозуп четтикпээн. Бодунуң күжүн болгаш аргазын долу ажыглаан шыдаваны ол. Декабрь айда 25 трактору, 10 трактор моторун беленнин шугумунга тургускан септекчилер январьда 14 трактору, 10 моторну септээн. Автомобиль болгаш ооң моторун септээриниң планы база күүсеттинмээн. Дараазында айда 28 трактор септеттинген турда, мартта (25-ке чедир) чүгле 16 белен болган.

Апрельдиң бирге чедир комбайннарның 80 хуузун септээри социалистиг хүлээлгеде көрдүнген. Ындыг турбуже эрткен чылдың дөртү кварталында 10, бо чылдың бирги кварталында 3-ле септеттинген.

Хөрзүн ажылдан кылыр болгаш чаштырылга машиналарының 70 хуузун 1977 чылдың январь 1-те чедвр доозарын база хүлээлгеде айытқан. Ол хирезинде кожуг машиналарының септелгезиниң байдалын билир кижи каттыжышкында чок. Чүге дээрге, каттыжышкын ындыг машиналарны септевейн турар, а ажыл-агыйларның септелге мастерскаялары-биле харылзаа кошкан. Ындыг болганда бо талазы-биле көскуда чедиртинмейн турар. Көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезиниң Чөөп-Хемчик районда ооңум болуп турарының бир чылдагаанындан.

Каттыжышкынның чедир кылаан ажылдары-даа, оларның түүл-бүрү чылдагаанары-даа эвээш эвес. Ол бүгү ында удуртукчуларга болгаш ажылчыннарга билдингир. Азаттынган хуусаа эрткендаа болза, тарылга эгелээринге чедир машина-трактор парыгын белеткээрин доозар дээш олар ажылды экижидип турарлар. Ынчалза-даа райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелели, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны оларның ажылынга контрольду күштелдирер ужурлуг.

К. ЧООДУ.

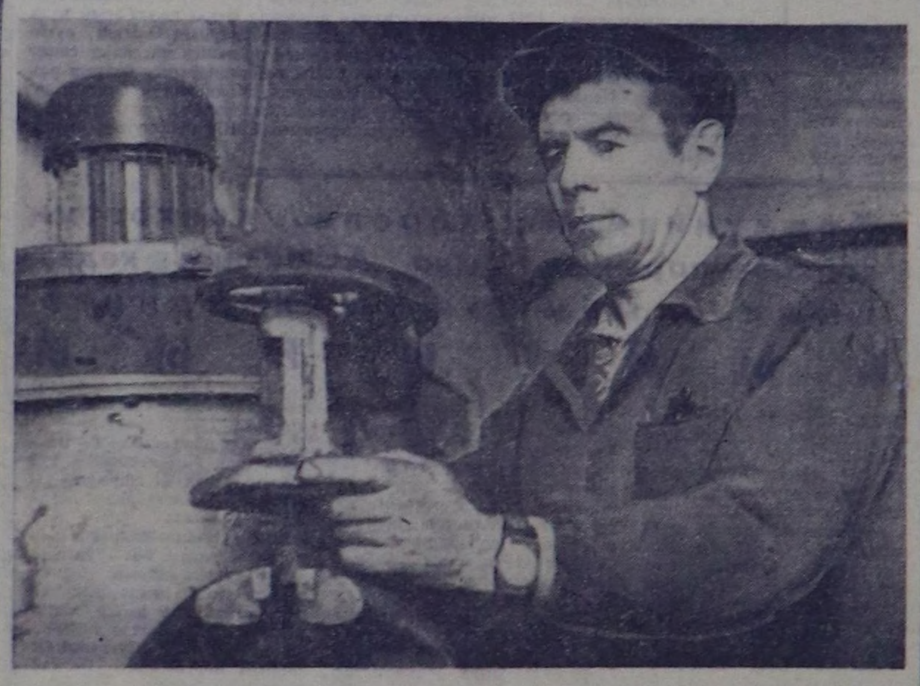

«Тыва кобальт» комбинаттың хоочунларының бирээзи, Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи Н. С. Хиревичиниң фото чуруу коллективтиң хүндүлел самбызында.

Дериг-хөрөксел септенчизи Нил Степанович (ЧУРУКТА) тоску беш чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи. «Алдын холдуг мастер» дипломну аңаа тывысканы база таварылга эвес.

В. ДОНГАКТЫҢ фотозу.

ТОЖУДАН МЕДЭЭЛЕР

МУРНУНДА — МЫРЛАА ДЕМБИРИҢ

Хой оолдаашкыны районда доостун турар. Кыштаглаашкынны үлегердиг эрттирер, хураган бүрүзү дээш чүткүлдүг ажылдаар талазы-биле хойжудар чарыжының база бир түүнелин үндүрген. Мурнунда—мурнакчы хойжуларның бирээзи Мырлаа Дембирин. Алызында иви малдыг чораан, эм хой малдаарынга эки өөрени берген, ажылга кызымак, сорулгазынче чүткүлдүг бо малчын төрээн 313 хоюндан 315 хураганны камгалап алган. Ооң көргүзүү «Тоора-Хем» совхозта эн бедик. Өске хойжуларга бодаарга, кыштаглаашкынга белеткелин эки деп саанаан: хой болгаш хураганнар турар кажаалары чыдыг, чырын, мал чемин баш бурунгаар сөөртүп алырынга бодуу эки киришкен, хой төрүүрүнге белеткел үеэнде өске-даа үүрмек хой ажылдар ыяптыг кылдынган.

Улуг Октябрының 60 чылының дугайында СЭКП ТК-ның докладының таныжып тура, хойжу Дембирин мурнунда турганындан-даа бедиткен хүлээлгени алган. Эрткен чылын 440 хоюмнуң бирээзинден-не 2,5 кг дук алган мен. Бо чылгы хүлээлгем—2,6 кг. Чүс хойга онаалтыр 90-дан эвээш эвес хураган алыр дээш чүткүлдүг ажылдаарымны хүлээндим»—деп ол чугаалаан.

ПЛАННЫ — ХУУСАА БЕТИНДЕ

Кооперация аныыр-тывыш ажыл-агыйы бо чылдың бирги кварталында 20.700 рубльдиг олүүн дужаан планын эрткен ийи айларның түүнели-биле 48.500 рубль ыдыр ажыр күүсеткен. Сыстыг-Хемде-кыруне аныыр-тывыш ажыл-агыйының коллективи база бедик көргүзүүлүг болган: 8000 рубльдиг орнунга 13.800 рубльдиг өлүү кирген. Моон алган көөрге, январь, февраль соок айларда анчы-тывышчылар бергелерге торулбайн эрестиг анвааннар.

Районда хой-хой анчылар ийи-үш сезон нормаларын күүсеткен, 2000 ажыг рубльдиг өлүүн дужааган дуржулгалыг аныяк анчы Дундума Кумэуик анчылар чарыжын мурнай бергеи.

АНЫЯКТАР ИВИ АЖЫЛЫНДА

Аныяк ооддар, кыстарны иви ажылынче чорудар, аваа быжыглаар талазы-биле ажылче совхозтуң ВЛКСМ комитети соолгу үеде кичээнгейни угландырып турар апарган. Сорулга иви фермазын комсомолчу-аныяктарның деп адай бергеи. Ында ивижилерниң кол нуруузу-аныяктар. Олар 1600 ажыг ивини хүлээпин алган малдан турар.

Ам кайы-даа фермага баарга аныяк ивижи көскүлеп апарган. Комсомолчулар Василий Чосунга, Андрей Чашпан, Светлана Дагбажык, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, ферма эргелекчизи Нина Деверек болгаш өскелердаа хоочун ивижилериң аргасүмезиниге даянмышаан, эрес-омак ажылдан турарлар.

ВЛКСМ комитети ыраазакта иви фермаларынче бо чылын 10 кижини чорудар деп планнаан.

А. НУГУУРАК.

Үрезин чедишпес

Улут- Хем районда Жданов аттыг совхоз онгу беш чылдың ийиги чылынга 3690 гектар шоге тарылга чорудар. Оон 3100 гектары тараа культуралары болур, өскези—мал чеми. Ол бүгүте 647 тонна үрезин хөрек.

Совхозтуң тараажылары 450 тонна үрезинин ийиги арыглаашкынын чорудуп турар. Ол ажыл доостурга, үрезинни хорачаар. «Күш-ажылдың хөстүү» совхозтаи садып алган 100 тонна кызыл-тастың шынары ам-даа хынаттынмаан. 197 тонна сулэ үрезинин кайынын алыры билдинмес.

Республиканың кайы-даа булуңнарында тарылгага белеткел бо хүнүерде тулук, а бисте байдал мындыг. Хар эрип, орук үрелип эгелээн. Агроном тускай эртемнигдер база четишпес. Совхозтуң дирекциязындан дарый хемчег алыры негеттинип турар.

Д. ШУЛУУ,
совхозтуң бухгалтери.

«Шынның» материалдарының изи-биле

ТЕХНИКА БҮРҮН АЖЫЛДААР

«Харыысалга чоктун уламындан» эгелиг Д. Аракчаанның түүлү февраль 17-де парлаттынган. Улут-Хемниң улусчу контролёрларының районнуң чамдык ажыл-агыйларының төп шаңнарында тарааны арыглаар, курдалыр агрегаттарны ажылдап турарын хынаанының түүнелин ында бижээн. «Күш-ажылдың хөстүү», «Найырал», «Ак-Туруг» совхозтарда ыдыг чугула техникаларның долу күчү-биле эвес, а чамдыктарында шуут ажыгдаттынмайн турарын ол түүлде илереткен.

«Сельхозтехника» салбырының эргелекчизи С. Ф. Прудниковтуң редакцияга харыылап турары:

Үстүнде ады кирген ажылагыйларда КЗС—102 Б маркалыг агрегаттарны өптеп тургузарында четпестер дээш шугумчүлээн чөптүг. «Күш-ажылдың хөстүү» совхозка монтаж ажылы 1973 чылда эгелээн, 1976 чылдың октябрь айда доозулган. «Ак-Туруг» совхозна 1974 чылда агрегатты тургузуп эгелээн, ажыл-агыйның тудугжуларының ооң таваан шын эвес кылганындан ара кагдынган. Ол ышкаш агрегаттың чамдык кезектери чыда читкилей бергеи. «Сельхозтехника» салбыры бо чылдың баштайгы чартында ук агрегатты четчелеп, ажыглалга киирер дээш бүгү хемчегларни алыр.

ШИИТПИРЛЕТТИНМЕЙН ТУРАР

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң төп суурунуң Сенчен-оол кудумчузунга электри чырыы өөгүп, хып, чамдыкта шуут карактылай бээринге хомудаан чагаалар редакцияга келгилээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Баян-Кол көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Э. Д. Серептин биске бижээни:

Суурнуң Сенчен-оол кудумчузунуң электри чагыларының дөзү ирээш, кезек үеде электри чырыының кыпсайн турганы шын. Амгы үеде ону эде кылган, кудумчуда чырык хып эгелээн. Суурнуң чүгле ол кудумчузунда эвес, өскедаа кудумчуларында чырык хандырылгазы батай.

Тудуг суурду өскен, чурттаачы чонуу хой суурга 80 киловатт күштүг бичин мотор күш четпейн турар. Улуг күштүг мотор садып алыры-биле чатыгны ийи чыл бурунгаар киирген, ол ам-даа шиитпирлеттинмейн турар.

СОҢГУ ҮКТЕ СҮТ ФАБРИКАЗЫ

Сыктывкар чанында «Пажгинский» совхозта сес үе баш саар инек турар мал ажылының комплекизин хуусаа бетинде ажыглалда дужааган.

Бүгү тудугларны дерип тургузарда, соңгу үктүн агаар-бойдузунун өкзагай үүлдерин баримдаалан көргеи. Кажаалар дыка делгем, ыяк чыдыглаттынган. Сүт саар өрээлге микроклиматты тускай хөрөкселдер хандырын турар. Малчынарның ажылдаарынга кончуг таарыштыр кылган. Улуг күш үшер бүгү ажылдарны автоматизаттаан болгаш механизаттаан. Малдарны чемпер-биле хандырарының дугайында айтырыгны-даа өөренип көргеи. Республиканың мелиораторлары комплекетин чанында 150 гектар одар болгаш сигеи кезер шолдерни эрткен күзүн-не белеткээн.

Малчынарның чаа суурунда хой каът чурттарга бажыңнарын тудуп турар. Ам баштайгы чаа бажыңнарже көжүп киргениин байырлалын эрттирип турар.

Сүттүн чаа улуг «фабриказын» ажыглалда киирген чорук болза, автономнуг республикага көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин концентраттаазының база специализастаазының планын боттандырарынга базым болур. Ол планны ёзутаар бо беш чылда 20 улуг сүт комплекстерин, аныяк малды семирти азыраар талазы-биле он ажыг ферманы ажыглалга киирген турар.

Э. ВАСИЛЬЕВ,
СЭТА-ның көрр.

НАРЫН КӨДЭЭ СОВЕДИНДЕ

Чаа-чаа чедиишкиннерже

Нарын суурнуң төп кудумчузунуң ортузунда, оң талаже, даштын ак чугай-биле шевертия кыдыр чугайлап каан, кызында кызыл туктуг, бичежек бажыны суурга келген кижи кайы ырактан эскерип каар. Ол Эрзин районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Нарын көдээ Советинин бажыны.

Ол хүн ажылым аайы-биле аваа чеде берген мен. Көдээ Советке кирип кээрге, хүннүң негелдезинге таарыштыр дерээн депутат булуу кижиниң кичээнгейин дораан-на хаара туда бээр. Көдээ Советтиң ажылчорудулгазын ында көскүзү-биле чыруктаан. Депутаттарның демдеглелдер кыдыр дептержиштерин көскү черде аскылаан. Оон оларның ажылын сонуургап болур. Суурнуң девискээрин картада чуруп көргүскеш, агитквартиралары, чаагайжыдылга чорудар черлери өнүү будуктар-биле демдеглээн.

Күүсков кежигүннери эргежик чыглып келгеш, эрткен күш-ажылчы хүннүң түннелдерин шалыпчы ёзу-биле чугаалажы каапкан, ол хүн үүү кылырын сүмелешкеш, тус-тузунда даалгаларны алгаш, чугаасоттуг тарап турдулар. Көдээ Советтиң бир күш-ажылчы хүүү ынчаар эгелээн.

Ол хүн шынап-ла Советтиң күүсков кежигүннериниг, оон депутаттарыга өөрүнчүг-даа, харын-даа дүвүреннг болуп турганы чугаажок. 1976 чылда ажылчы чоннар депутаттарының көдээ болгаш суур Советтериниң социалистиг чарыжыга II черии алганы дээш Нарын көдээ Советинге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун, 1000 акша шаннаның ол хүн байырланчыг байдалга тыпсыр деп турган.

Көдээ Советте чээрби беш депутаттар бар. Оларның хөй кезин колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары, хойжулар, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигери, эмчилер болгаш башкылар. Советтиң бүгү депутаттары СЭКП XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдралга боттандырар дээш, бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжыга киржип, эрес-шудургу ажылдаанар. Ындыг болбас аргажок, чарышка киржип турар болганда бүгү көргүзүглер талазы-биле эки боон, тиилекчи болуруң кым күзүвес боор. А бир эвес ындыг тура-сорук, күзел чок болза, чедиишкин кайыын кээр деп? Ынчангаш Эрзин районнуң Нарын көдээ Совети бодунуң девискээринде ажыл-агыйларны болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажыл-чорудулгазын удуртуп башкарар болгаш колхозчуларның ажылының бүдүрүкчүлүүн, шынарын, көргүзүглерин бедидер талазы-биле чамдык эки ажылдарны кылган. Көдээ Советтиң күүскомунуң доктаамал комиссияларының болгаш депутаттарының идепкейлиг киржилгези-биле Нарын көдээ Советтиң ажылчы чоннары онгу беш чылдың баштайгы чылын чедиишкиниг дооскан. «Коммунизмче орук» колхоз 1976 чылда күрүнеге дүк, сүт болгаш эт садарының кол планын, тараа садар планын ажыр күүсеткен. Тудуг талазы-биле ажыл колхозта база багай эвес түргүстүнген. Депутат Эртине Чоодуға удуртқан тудуг бригадазы эрткен чылдың планын ажыр күүсеткен: мүн багы хой кирер 2 кажааны, малчынарга 5 чуртталга бажының, 4 хойжу бригадаларга кызыл-булуннарны, чунар-бажыннарны эки шынарлыг тудуп, ажыглалга кирген.

Сөөлгү үеде көдээ Советтиң организас-массалыг ажылын чорударыгга доктаамал комиссиялар, депутаттар болгаш чоннуң бот-эгелекчи «ажыл-чорудулгалыг хөй-ниити организациялары улуг күш апарганын көдээ Советтиң даргазы Б. Кыргыс үнелеп чугаалады. Советте 5 доктаамал комиссия ажылдап турар. Улус ажылагый планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседи-рин хандырар, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидер, ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле хөй ажылдарны кылып чорудуп турарлар. Комиссия бүрүзү болунуң ажылын план ёзугаар чорудуп турар. Көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы К. Намзырай) мал продуктуларын садар планының күүселдезин хынап, кыштагларже үүү, хыналдаларны чорудуп, машина-техниканың септелгезиниң канчаар чоруп турарының байдалын контрольдап турар.

Депутат М. Бижектиң даргазаны улус өөредилгезиниң, культура, кадык камгалал болгаш социал-хандырылга талазы-биле доктаамал комиссия, депутат Д-С. Яндактың даргалап турары садыг, ниитиниң чемненилге, амыдырал хандырылга талазы-биле комиссия чугула айтырыгларны кичээлдейге ап, оларны шиитпирлээринге идепкейлиг киржип турар. Комиссия бүрүзү сессиларга болгаш күүсков хуралдарынга чугаалажыр айтырыгларны белеткээринге идепкейлиг киржип, эдеринчи идеткелдерин кылып, санал-оналын берип, колхоз бүдүрүлгезиниң тус-тус адырларынга боттарын билдилиг организакчылар кылдыр көргүзүп келген.

Сөөлгү чылдарда көдээ Советтин депутаттарының округтарынга ажыл-чорудулгазы көскүзү-биле эжижээн. Олар сонгукчуларның кирген чагыгларының күүселдезин чедип алыры-биле улуг ажылдарны кылып турарлар. Сонгукчуларның бүгү-ле үнелиг болган ажыл-херекчи саналдарын көдээ Совет улуг үнелел-биле көрүп турар. Чагыгларны боттандырарынга суурнуң чурттакчы чонун боттарын киириштирип турган, Советтиң депутаттары оларның күүселдезин чедип ап турар.

— Чагыгларның күүселдезин контрольдаарда, депутаттардан аңгыда күүседикчилерден информацияларны үргүлүү ап, күүсковнуң хуралдарынга оларның отчёттарын дыннап турарывыс—биске улуг дузалыг болуп турар—деп, Б. Кыргыс чугаа үезинде немей дыннатты. Бо талазы-биле байдал Советте эки. Эрткен чылын сонгукчулар 8 чагыг киргген. Оларның шуптузу чогуур үеринде күүсеттингген.

Советтиң күүскомунуң ажылынга депутаттарының киржилгези болгаш дузазы улуг. Күүсков чоннуң чизе-бүрүткелиг, школа назылыг болгаш бичин уругларның үчёдун кылырда депутаттарның күжүнге даянып турар. Советте ажылы-биле макталдыг депутаттар хөй. Оларга Н. Кыргысты, У. Динганы, А. Шойдакты, М. Бижекти болгаш оскелерин-даа хамаарыштырып болур. Советтиң ажыл чорудулгазында чедиишкиннер депутаттарның идепкейжи чоруудан улуг хамаарыр дээрзин олар билирлер.

Көдээ Советтиң чанында хөрөөженнер чөвүлелиниң (даргазы Д. Нурзет), эки тура улусчу дружинаның (даргазы Б. Содунам) ажылында чугаалаксанчыг үүлдер хөй. Оларның чон ортузунга чорудуп келген дээштиг ажылының түннелинде, ажыл кылбас, корум-чурум үреп турар кижилер чок болган. Бо чедиишкиннерниң үндезини—чурттакчы чоннуң ортузунга политмассалыг, идеи-кижизидилгелиг тайылбыр-ажылын дээштиг организастап эрттирип турарында Кижизидилге ажылын суурда бүгү талалыг чорудуп турарын айтыры чугула.

Көдээ Советтиң депутаттарының болүктери хойжу бригадаларда тургустунган. Олар ында ажылды, оон санитар бейдалын күүскомунун сессиларына дыннадып турар.

Колхозта чолаачы, тракторист тускай эртемниглерни белеткээр курстар бар. Ында 40 ажыг кижи өөренип турар. Көдээ аныяктарның кежээки школазының ажылы багай эвес. Колхозтуң аныяктары 8—11 классларда хаара туттунган. Суурнуң Культура бажыңының (директору Н. Данзы-Белек) ажылы эки тургустунган. Ырын, танцының, эстрада оркестриниң болүгүмнери тускай эртемниглерниң удуртулгазы-биле неделя санында ажылдап турар.

СЭКП-ниң XXV съездизи Советтериниң ролюн үнелевишаан, улус ажыл-агый планнарын күүседирин организастаар, чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидер, хоорай, суурларны чаагайжыдарын хандырар талазы-биле улуг сорулгаларны оларның мурнунда салган. Оны күүседир сорулга-биле Улуг Октябрьның 60 чылынга уткуштур суурнуң ажыл-ишчилери бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Чаагайжыдылганы чыл бүрүде организастап, аваа чурттакчы чонну калбаа-биле киириштирип турар. Бо юбилейлиг чылда суурга ниитизи-биле 1200 дөс ыяшты, өрге санынга 5—5 дөс ыяшты, 3—5 чедир клумб чечектерни тарып өстүрер. Оон аңгыда тудуг талазы-биле бо чылын кылыр ажылдар хөй: 1200 баш хой кирер кажааны, контора бажының, малчынарга 5 чурттала бажыңнарын тудар. Ол Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга колхозтуң тудугжуларының белээ болуру чугаажок.

Эрзин районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Нарын көдээ Советинге шилчип чоруур Кызыл тукту болган акша шаннаның тывысканы—Советтиң эки ажылының түннели. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдралга боттандырар дээш көдээ Советтиң күүсекчи комитеди организас-массалыг ажылын улам ынай сайзырадгайжыдыр, онгу беш чылдың ийиги чылының планын күүседиринге толөптиг үүүн киирер.

В. КУУЛАР,

«Шынның» корр.

ИДЕПКЕЙЖИ АЖЫЛ-БИЛЕ

Хөрөөженнер чөвүлели колхоз бүдүрүлгезинге чоннуң киржилгелин, школа, культура, амыдырал хандырылга черлериниң ажылын экижидеринче доктаамал кичээлгей салын турар. Чөвүлелдиң удуртулгазында ажылчы чоннуң ортузунга организас-массалыг политикижидилгелиг ажыл чорудар 6 агитквартира, хойжу бригадаларда, фермаларда болгаш оске-даа албан организация черлеринде хөрөөженнериг 4 бөлүү тургустунган. Агитквартиралардың аразында социалистиг чарышты калбартыр, оон түнелдерин ой-шаанда үндүрүп, мурнакчыларны шаннап, мактап турары доктаамал апарган. Ол чорук ажылга улуг идигни берип турар. Чөвүлел эмчилерден, башкылардан, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң болгаш идепкейлиг, үлегерлиг нелерден тургустунган. Ниитизи-биле хөрөөженнер чөвүлели болгаш агитквартиралар квартал санында ажыл планын чогаадып, ол планны парткомга бадыладып, оон күүселдезин чедип ап турар. Хөрөөженнер чөвүлели активке даянып, оларның улуг дузазын ап келген.

Хана парлалгазы, көскү агитация ажылчы чоннуң кижизидилгезинге улуг салдарлыг. Бистиң көдээ Советте хөрөөженнер чөвүлелиниң булуун тургускан. Ында чөвүлелдиң ажыл планын, социалистиг хүлээлгезин, мурнакчы ажылдыг агитквартиралардың ажылын көскүзү-биле бижээн. «Иениң үнү» деп хана солун доктаамал үнүн турар. Агитквартира бүрүзүнде нелерге, өг-бүлеге база бичин уругларга хамаарышкан сүмелерни, ажыл планын, социалистиг чарыштың хемчегелерин допчу кыдыр бижээн, аскан.

Хөрөөженнер чөвүлелиниң кежигүннерин хойжу бригадаларда, бөлүктерде, агитквартираларда быжыглаан. Олар ажыл-ишчи хөрөөженнерни социалистиг чарышче хаара тудуп, партия, чазактың политиказын чонга тайылбырлап, үениң негелдезинге дүүштүр культура-массалыг, өөредилге-кижизидилгелиг ажылды эжижидеринге база амыдырал-чуртталганың культуразын улам бедидеринге үлүүн киириштирип турар.

Клуб, библиотека чөвүлелдери-биле кады хөрөөженнер чөвүлели чоннуң коммунистиг кижизидилгезинче кол кичээнгейни уландырып турар. Неделяның среда, суббота хүннеринде колхозтуң Культура бажыңына янзыбүрү темалыг кежаалерни, диспуттарны, помчулга конференцияларын, колхоз бүдүрүлгезинің мурнакчыларыбиле солун ужуражылгаларны организастап эрттирери чаңчыл апарган. Хөрөөженнер чөвүлели-биле Культура бажыңының ажылдакчыларының катай эрттирин турары кежаалерниң кижизидилге талазы-биле утказы ханы, белеткели, шынары эки болуп, мурнунда салдыган сорулгаларын чедип ап турар. Чижээ, «Мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен», «Өг-бүледе оол өзүп турар» деп кежаалер, «Че-ве, кыстар», «Че-ве, оолдар» деп конкурс-чарыш солун болуп эртки-лээн. Ол ышкаш В. Закрутиниң «Аныралдыг пе», Кызыл-Эник Кудажының «Үйту чок Улуг-Хем» деп чугаалдарына помчулга конференцилары бедик деңнелге эрткен. Эң культуралыг бажың дээш чарыш агитквартиралар аразында чарлаттынган. Ук чарыштың тиилекчиси болуп үнер дээш бажың бүрүзү идепкейлиг киришкен. Каваа Ишкендейниң өг-бүдезиниң чурттап турары бажың ескелерден бүгү талазы-биле ылгалыр, тиилекчи болган.

Хөрөөженнер чөвүлели школада ада-не комитеди-биле бижыг харылзаалыг ажылдап, уругларның өөредилге-кижизидилгезин хайгаараары-биле улуг ажылды чорудуп турар.

Суурвуста кылган ажыл-хөрөөнге ак сеткилдиг, уругларының өөредилге, кижизидилгези ака, төлептиг иелер бар. Оларның чижээнге он ийи уругнуң иелери № 1, 4 хойжу бригадаларының мурнакчы хойжулары Ш. Хумбуину, Н. Мижитти база Д. Кунгаа оларны хамаарыштырыл болур. Доктаамал ажыл кылбас, арага-дарыже сундугар, урут-дарыының кижизидилгезинче сагыш салбас ийи-чаңыс өг-бүлелер турган. Оларның-биле үүтле хөрөөженнер чөвүлелиниг эвес, көдээ Советтиң күүскомунга чугаалажып, хемчегелерин алганының соонда байдал эжижээн.

Агитквартираларда быжыглаттынган агитаторларының ажылы база багай эвес. Агитаторлар башкы С. Бала, Анна Сан-Хөө, Биче-Уруг Кыргыс чурттакчы чоннуң ортузунга СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын өөредир, база СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлерин таныштырар талазы-биле боттуг ажылдарны чорудуп турар.

Суурнуң хөрөөженчоннуң ортузунга кижизидилге ажылын бедик деңнелге чорудуп турар агитквартиралар бар. Ылаңгыя Чаа-Суур, Комсомольская, Хөндей кудумчуларында агитквартиралардың ажылы мактанчыг. Олар ногааларны өстүрүп, суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржип турарлар. Хөрөөженнер чөвүлели даараан, аргаан хептерниң, аъш-чем кылыгларның делгелгелерин организастап турар. Бистиң чөвүлел районнуң хөрөөженнер чөвүлелдериниң аразында чарлаттынган социалистиг чарышка киржип, онгу беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы чедишкиннер-биле доозун, тиилекчи болуп, шилчип чоруур Кызыл тук, диплом-биле шаннаткан.

Бо хүннерде хөрөөженнер бөлүктериниң, агитквартиралардың аразында Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткууру-биле социалистиг чарыш калбарган. Нарын көдээ Советте хөрөөженнер чөвүлели көжазы Бай-Даг суурда хөрөөженнер чөвүлелин социалистиг чарышка кыйгырган, күжеңишкиниг ажылдан турар. Хөрөөженнер чөвүлелиниң идепкейлиг ажыл-чорудулгазы көдээ Советтиң чон ортузунга организас-массалыг ажылын чорударынга улуг дузаны чедирип турар.

Д. НУРЗЕТ,

хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы.

КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫНДА

Көдээ Советтиң чанында эки тура улусчу дружинаның бөлүү суурга ниитиниң корум-чурумун камгалап, эөлчелгиг дежурныйлаашкыннарже доктаамал үнүп турар. Дежурныйлаашкынче үнүтеривнетин мурнунда ол хүн кыдыр ажылывыстың угланыышкының тодарадып ап турар бис. Оон соонда суурнуң кудумчуларынче, Культура бажыңынче бөлүк аайы-биле хайгааараашкынче үнүптер.

Улусчу дружина бөлүү оске хөй-ниити организациялар-биле кады харылзаалыг ажылдап, социалистиг хоойлу-дүрүмнү камгалаар, ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле үре-түнелдиг ажылдап келген. Дружинниктер суурга дежурныйлаашкындан аңгыда, чурум үрээр, арагалаар чоруктарны болдурбазының талазы-биле профилактиктиг ажылдарны чорудуп турар. Социалистиг хоойлу-дүрүм, араганың өг-бүлеге, ниитилелге хоралыының дугайында лекция, беседаларны коллективтерге, хойжу бригадаларга, агитквартираларга план ёзугаар чорудуп, оон дээштиин чедип алган. Бистиң дружина бөлүү корум-чурум камгалалының талазы-биле рейдилерни чорудуп, чоннуң массалыг бөштанар черлеринге дежурныйлаашкынны доктаамал организастап турар. Бар четпеетерни сойгалаары-биле шүгүмчүлелдиг хана солун доктаамал үнүп турар. Бо ажылдарны чорудуп келгениниң түннелинде кем-херек үүлгедир, арагалаар чоруктар соскап, чурум үрээшкиннериниң талазы-биле айтырыг дүвүреннг эвес боон бар чоруур.

Д. Нурает, А. Маажий, М. Пам-оол ышкаш ак сеткилдиг ажылдан турар дружинниктериниң үлегерлиг эки ажылы демдеглексенчиг. Одар дежурныйлаар хүннериде график ёзугаар үргүлчү үнүп, ниитиниң корум-чурумун камгалаар херекке боттарының шак-үезин харам чокка чарыгдап, боттарының оваашкан үүле-хөрөөнге, өг-бүлезинге төлептиг чоруун коргүзүп чоруурлар.

Бистиң ажылывыска хөрөөженнер чөвүлели, көдээ Советтиң депутаттары улуг дузаны чедирип, ниитиниң корум-чурумун экижидериниң хөрөөнге идепкейлиг киржин турарлар. Мындыг янзылыг демниг ажылдап келгениниңтиң түннелинде суурда ажыл кылбас, корум-чурум үреп турар кижилер чок болганын айтыры өөрүнчүг.

СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң шиитпирлерин амыдралга боттандырар талазы-биле колхозтуң парткому, комсомол комитеди, ында көдээ Совет болгаш оске-даа хөй-ниити организациялары боттуг ажылдарны кылып чорудуп турар.

Б. СОДУНАМ,

Нарын көдээ Советтиң депутаты, эки тура улусчу дружинаның командирі.

ДЕЛЕГЕЙ об хүннерде

ССРЭ-НИҢ ЭГЕЛЕКЧИ САНАЛЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КПО-нуң Кол Ассамблеязының чепсекти дүжүрер талазы-биле тускай сессиязы чыылдырар белеткел комитединиң баштайгы хуралы ында ажыттынган. Чепсекти дүжүреннге тураскааткан тускай сессияны 1978 чылдың май-июньда Нью-Йоркка чыылдырар дугайында КПО-нуң Кол Ассамблеязының XXXI сессиязының революциязынга дүүштүр ол комитетти 54 күрүненің төлөөлекчилери составтыг кылдыр тургускан.

Тускай сессияның дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң принципиалдыг туружу ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң КПО-нуң чиңгине секретарынга чагаазында тайылбырлаттынган. Чепсекти дүжүрериниң айтырыын оон бүгү-ле талалары-биле эр-не калбак болгаш ат-алдарлыг чыышка — чепсекти дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязынга чугаалажын коор саналды Совет Эвилели идип үндүргеп. Одче орукка аразының үе-чадазы Кол Ассамблеяның чепсекти дүжүреринге тураскааткан тускай сессиязы боон болур.

КПО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм белеткел комитединиң хуралынга чүве чугаалаан, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрер чорукту сокеадырының негелделиг эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Тайбыны болгаш улустарның айыл чок чоруун хандырар сорулгабиле ядролуг чепсекти дүжүрерин чедип алырын нацияларның делегей ниитилежилгезин бирги чергенин сорулгазы деп санаар ужурлуг деп ол медеглээн.

«Соок дайынның» байдалын чайладыр чорук делегей байдалын экижидер, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериниң, ядролуг дайынче шилчиришин айыылын эвээжедир деп, К. Вальдхайм демдеглээн. Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдын Түңнел актызынга үндезилээш, Европага делегейниң кады ажылдажылгазын калбартыры — ол дээрге дүшкүүрлүг чорукту улам ынай эвээжедириниң үндезин-суурудур. Ынчалзажок чавырлыышкын ам-даа чер бомбүрээнин бүгү районнарынче тарап нептереевээн болгаш чепсекти дүжүреринин хөрөөнге ёзулуг эргилдеге ам-даа чедирбээн деп, К. Вальдхайм онзалап айыткан.

Ядролуг чепсекти нептеретпезиниң корум-чурумун быжыглаары дээш, химиктиг чепсекти хоругдаары болгаш узуткаары дээш, ядролуг чепсектиң шенелдерин хоругдаары дээш, туюлдуг эчис сорулганы —делегейниң үре-түңнелдиг контролю-биле чепсекти бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин чедип алырының дээштиг хемчеглерин алыры дээш туржуп турарын К. Вальдхайм илергейлээн.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның Министрлер Чөвүлели полковник В. Хурини ливан шеригниң командылакчызы кылдыр томуйлаан болгаш аваа бригада генералы атты тывыскан. Хури ол албан-дужаалга генерал Х. Саидти солаан.

Чаа командылакчының бирги эөлчегде кол сорулгазы болза ливан шеригни чаартып организастаар болгаш быжыглаар талазы-биле сүмелерни ажылдап кылыры база ону чазакка киирери болур деп, премьер-министриң оралакчызы, даштыкы херектерниң болгаш камгалал министри Ф. Бутрос онзалап демдеглээн.

В. Хурини томуйлаанын Ливанның политиктиг белүктери чоокта чаа болган хамааты дайынның болдурганы иштики политиктиг кризисти ажыр эртеринге чугула базым кылдыр санап көргеп. Политиктиг ажылдакчыларның хөй кезиниң деткээни ол томуйлаашкынга консервативтиг күштериниң барыын үзелдиг кезээ, чижээлээргe, мурнунда президент чораан С. Франжье болгаш К. Шамуң олар удурлаңгашпар. Оон-биле холбаштыр «Аль-Мухаррир» солун «чаа командылакчыны томуйлаар дугайында чазактың шиитпири чуртка тайбыны болгаш айыл чок чорукту хандырарының чорудулгазынга шаптыктаар дээш оралдажыышкыннарга дүрген болгаш шиитпирлиг харыы болган» деп бижээн.

Медеглел

ЛУСАКА. (СЭТА). Совет-замбия чугаалажыышкыннарының чоруп турганынга замбия таланың сеткил ханыышкының илереткен парлалгага тускай медеглелди Замбияның президентизиниң канцеляриязында нептереткен. Чугаалажыышкынкарның түңнели болза Замбия биле Совет Эвилелиниң аразында найыралдыг харылзааларның быжыгары болур ужурлуг деп документиде айыткан. Чугаалажыышкынарның түңнелдери ол кавыда африканчы чурттарның аразында кады ажылдажылганы быжыглаарынга шиитпирлиг ужур-дузалыг болур.

Шериг трибуналының шииткели

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). «Конго революциянын үнү» радио Конгонуң президентизи М. Нгуабини олүргенинге болгаш депшилгелиг тургузугну чок кылыр дээн оралдажыышкынга буруулуг, мурнунда чурттуң президентизи чораан А. Массамба-Дебаның талалакчыларының хөрөөнин талазы-биле истелгенин чоруп турарының дугайында Конгонуң күш-ажыл партиязының шериг комитединиң дыннадыыы март 28-те дыннаткан. Шериг трибуналы Лиссубуну, К.-Э. Ндаллуну, А. Маитукуну, Р. Муталуну назыныының иштинде кадыг-берге ажылдарга шииткен. Күрүненің мурнунда баштының деткээни дээш Конгонуң национал улусчу армиязынан чеди офицерлерни халаан. Истелге үргүлчүлевишаан.

КӨП-ниң шериг комитединиң дыннадыында национал чаңгыс эпти быжыглаарынче, КӨП-ниң шериг комитединиң бүгү айтыышкыннарын долузубиле күүседиринче чонга кыйгырыг бар болган.

Хунтаның төлөөлекчилерин чалаанны

ЛОНДОН. (СЭТА). Ында биллине бергениң ёзугаар алырга, КҮР-нуң эрге-чагырганы Кантонга болур чаңчыл болган часкы ярмаркага Пиночеттин хунтазының делегациязын албан ёзузу-биле чалаан деп, Чилиниң даштыкы херектер министерствозунуң төлөөлекчизи медеглээн.

Ындыг чалалганы Чилиге шериг-фашистиг эргилдениң соонда Кыдат эн-не баштай кылган.

И. БРОЗ ТИТОНУҢ ЧУГААЗЫ

БЕЛГРАД. (СЭТА). ЮКӨ-ниң даргазы, ЮСФР-ниң президентизи И. Броз Тито Кумровецте политиктиг школага лекция номчуп, чүве чугаалаан, Югославияның Коммунистер эвилели берге, ыпчалза-даа алдарлыг дайынчы орукту эрткен, улуг бергелерни ажыып үнген деп онзалап демдеглээн. Ук лекция «ЮКП-де фракцилчы чорук болгаш партияның чаңгыс эви дээш демисел» деп темалыг болган. Революцияның чорудулгазында чедип алдынган чаңчылдарны югослав коммунистер хөвөөр арттырар база улам ынай хөгжүдер, кончуг эргежок чугула болуп турар чурттуң чаңгыс эвин быжыглаар хүлээлгелиг деп, югослав парлалгага доичулалын парлап үндүргеп ол лекцияның киривлде келээнде И. Броз Тито онзалап айыткан.

Коммунистер болза марксизм-ленинизмнің идеяларыбиле болгаш марксечи-ленинчи өөредигге үндезилеттинген югослав боттуг амыдырал-биле сорук кирген турар ужурлуг. Бистиң партиявыс ол идеяларны эрткен үеде удуртулга болдуруп келген, ам-даа удуртулга болдуруп турар болгаш келир үеде-даа удуртулга болдурар аваар деп, И. Броз Тито демдеглээн.

Челин алдынган югослав дуржулганы социалистиг бот башкартынар ниитилеады улам ынай хөгжүдер даап революцияның сорулгаларынга ажыглаары эргежок чугула. Марксечи теорияны чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдүп база практика кырынга ажыглап келгеш-биле партия бодунуң авангардчы ролюн чедишкиниг күүседип турар. Марксизмни чогаадыкчы ёзу-биле көөрү ЮКӨ-ге оон башкарыкчы ролюнуң кол барымдаалаар үүлү болуп келген деп, И. Броз Тито чугаалаан.

Дж. Нкомонуң медеглели

ЛУСАКА. (СЭТА). Сميттиң дүрүм чок ёзу-чурумунуң холгаарлап алган турары эрге-чагырганы бүрүнү-биле чонга дамчыдып бээри —Зимбабвениң Патриоттуг фронтузунуң кол эчис сорулгазы болуп турар. Зимбабвениң улузунуң хосталгалыг демиселин баштап турар ол организацияның удуртукчуларының бирээзи Джошуа Нкомо аваа совет болгаш даштыкы журналистерге ол дугайын медеглээн.

Эрге-чагырганы чаалап алганының соонда бистиң чурттувуска чоннуң ёзулуг чазаан тургускан турар. Хостуг Зимбабвеге бүдүрүлгениң чепсек-керекселдери база-ла чоннуң контролюнга турар ужурлуг деп ол онзалап демдеглээн.

Улустарның тускай догуннаашкының болгаш бодунуң салым-хуузун боду тодаргайлаар эргезин бүрүнү-биле хүндүлевишаан, оларның хосталгалыг демиселин деткиринче угланган ССРЭ-ниң даштыкы политиктиг угланыышкының Дж. Нкомо бедии-биле үнелээн.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның Африканың мурнуу түүнүң национал-хосталгалыг организацияларының удуртукчулары-биле ужуражылгаларының түңнелин характерлээн, Дж. Нкомо болган чугаалажыышкыннарны «онза ажыктыг болгаш үре-түңнелдиг» деп адаап, ук чугаалажыышкыннарга бүрүнү-биле таарыгганын оларның өмүнээзинден илергейлээн. Ол аваала бир ужуражылыкын эвес, а тодаргай айтырыглар талазы-биле санал-оналдарның үре-түңнелдиг солчулгазы болган деп ол демдеглээн.

СЕССИЯ ХАГДЫНГАН

КАРАКАС. (СЭТА). Латин Американың Экономиктиг системазының (ЛАЭС) дээди органы—Латин-Америка чөвүлелиниң 3-кү сессиязы аваа ажылын дооскан. Ол девискээр организациязының кежигүннери 25 чурттуң сан база экономика министрлери сессиянын ажылынга киржип, оон ажыл-чорудулгазының түңнелдерин база бөлүк эксперттериниң ажылдап кылганы рекомендацияланы чугаалажын корген.

ЛАЭС-тиң хемчээлдериниге кады ажылдажылганың чедиишкиниг хөгжүп турарын, ылаңгыя тодаргай айтырыглар талазы-биле тургускан «ажылчын комитеттериниң» үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын сессияның киржикчилери демдеглээн. Ам-даа эвээн каш ындыг комитеттерни, оон иштинде ук девискээрниң чурттарынга аъш-чем продуктуларын бүдүрериниң, саарарының база хуваарының талазы-биле комитетти тургузар деп шиитпирлээн. Үлетпүрге болгаш садыга каттышкан бүдүрүлгелерни тургузарының болдунар аргаларын база чугаалажын корген. Делегей шуулганнарынга ЛАЭС-тиң кежигүннери чурттарның ходелишкиннерин аайлап таарыштырарының, оске девискээрлер-биле харылзааларны тургузарының талазы-биле элээн хөй хемчеглерни алган.

Империалистиг монополияларның семээшкиннериниң латин-америк чурттарының эрге-ажыктарын камгалаар дугайында айтырыгга министрлер улуг кичээнгейни салган. Даштыкы компанияларның, ылаңгыя АКШ-тың компанияларының хамаарышпас хөгжүлдеин чедип ап турар чурттарга удур хемчеглер алыр дээн ораддажыышкынарын олар сойгаваан болгаш шиитпирлиг өөртүр шапкан.

Барыын-герман хамаатыларны политиктиг сылдаглар-биле истеп сүрер чорукту ГФР-ниң демократтыг хөй-ниити белүктери шиитпирлиг буруу шаап турар. Чурттуң хоорайларында болгаш чурттакчылыг черлеринде хамаатты эгелээшкиннің 300 ажыг комитеттери хөделип, «мергежилин хоруурунга» — оске бодалдыларны нызыпнырының хевирикге удур дешиселди калбартып чорудуп турар. Янзы-бүрү политиктиг үзел-бодалдыг болгаш партийни хамаарылгалыг кижилер ол организацияларның хүрээлеңинде кирип турар.

ЧУРУКТА: Шаргорст хоорайның комитединиң төлөөлекчилери удурланышкын чысыаалында.

А. УРБАННЫҢ фотозу.

Улуу-биле четтирдивис

Республиканың эң ырак булуңнарының бирээзи Кызыл районнуң Кунгуртуг суурда чурттакчы чоннуң эдээн өзүн бичии чаштар болуп турар. Уруглар эмчизи Светлана Серафимовна Самбыла ыпда ажылдаа-ла үр болбаан.

Ол 1975-чылда Томскиниң медицина институдунуң уруглар эмнээр салбырын дооскан. Тыва АССР-ниң Кадык камгалал министерствозу аныяк эмчини Кунгуртуге чоруткан. С. С. Самбыла өскен, торээн суурунга ажылдаар чоннээрел алгаш, өөрүшкүлүг хапкан.

Эмчиниң дээди эртемин чаа дооскан аныяк эмчини кунгуртугжулар сеткил ханыышкын-биле хүлээп алган. Ажылдап келген үеэнинин иштинде Светлана Серафимовнанын эолдек, хүндүлээчел чаңып, ажык сеткилдиин чон эскерип, мактап келген.

Чонунга хүндүткелдиг аныяк эмчи хой-хой бичии чаштарның амы-тыпын камгалаан. Ол неделяда бир катап хар четпээн чаштарның бажыннарынга чедип, кадыкшылын хайгаарап, ада-рыларга удур тарыышкыннарны ой-шаанда кылып турар. Оон ангыда, Светлана Серафимовна малчынарның күзенчиг аалчызы. Оларга лекция, беседаны доктаамал кылып турар.

Бо аныяк эмчи Кунгуртуг участок эмнелгезинин коллективинин хой-иитпичилериниң бирээзи, суурда бот-тывынгыр уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчизи.

Бистин оглувус Байыр-ооолдуң кадыы бакыраан, эмнелгеге чаңгыс эвес удаа чыдып келген. Оглувусту Светлана Серафимовна клиникадык кылдыр эмнээн. Бо хүннерде ооң кадыкшылының байдалы кончуг эки.

Аныяк эмчи Светлана Серафимовна Самбылага улуу-биле четтирдивис деп, кеззеде мөгеер бис.

Н. КЫРГЫС,
фельдшер.

Дон казактарының танцызы

ДОНДА-РОСТОВ. Дон казактарының ансамбли болза бистиң чуртувуста эң хоочун чогаадыкчы коллективтерниң бирээзи болур. Дөртен чыл бурунгаар тургустунган ол коллектив улуг болгаш солун чогаадыкчы орукту эрткен. Дон черииниң чурттакчыларының тускай хевирлиг улус-чу чогаадылгазы-биле калбак массаларны ол танышты-рган. Ансамбль Совет Эвилелиниң хөй черлеринге чоруп, республиканың болгаш Бүгү-эвилелдиң конкурстарынга база фестивальдарынга киржип, Болгарияга, Польшага, Чехословакияга, Югославияга оюн көргүзүп чораан.

Эрткен чылын коллектив Американың Каттышкан Штаттарынга чораан. Оюн көргүзүп чораан ийи айларның дургузунда чурттуң 54 хоорайларынга концерттер болгулаан. Концерттерниң программазында казактарның бурунгу болгаш амгы ырларын, болгаш танцыларын киирген.

Чурукта: ансамбльдиң танцы бөлүү сценада.

В. ТУРБИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

НОМГА ЫНАКТАРГА

РСФСР-ниң Номга ынактар аки тура иитилелиниң Кызыл хоорай салбырының баштаар чери пайысылалдың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының номчулга залында номнар аукционун организастаан эрттирген. Зал долдур чыылган улуска «Культура болгаш кижиниң угаан-бодал сайзыралы» деп лекцияны Кызылдың педагогика институдунуң башкызы Т. Бакапович номчаан.

Ооң соонда чыылганнар «Ону билир сен бе?» деп конкурс-викторинага киришкеннер. Анда салдынган чаарби ажыг айтырыгга пединститутуң студентизи Н. Санникова хөй катап шын харыылап, эң бедик—90 балды алгаш, тиилекчи болуп, С. Есенинниң чогаалдарының долу чыындызын бижидип алыр эргени алган. Кызылдың уран чүүл училищезинин башкызы Д. Майзель ийиги черни эзлеп, А. Казанцевтиң чогаалдарының долу чыындызын бижидип алыр эргени алган. Үшкү черни студент Н. Герман алгаш, номнар-биле шаңнаткан.

Жюри кежигүннери—номга ынактар иитилелиниң республика салбырының даргазы З. Чадамба, ол салбырның харыысалгалыг секретары К. Табурак, «Өңнүк» магазинниң директору Л. Бьюп олар конкурстуң түңнелин үндүрүп турда, педагогика институдунуң студентилери совет шүлүкчүлериниң шүлүктерин чыылганнарга номчааннар.

Кежээниң түңнелинде номнар садарын организастаан.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

СОВЕТ СПОРТТУҢ КӨРҮЛДЕЗИ

1977 чылдан 1979 чылга чедир болуп эртер ССРЭ-ниң улустарының VII чайгы спартакиадазы массалыг күш-культураны база спортту бүдүрүлгелерге, албан болгаш ооредилге черлеринге, улустуң чурттап турар черинге улам ыңай хөгжүдер талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгазын күүседир дээш профэвилел, комсомол, күш-культура организацияларының, ДОСААФ коллективтериниң чорудуп турар ажылын үнелеп көөр. ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның секретариаттарының, ССРЭ-ниң спорткомитединиң база ДОСААФ ТК-зының кады үндүрген доктаалында ол дугайын чугаалап турар.

Спартакиаданы беш үе-чадада чорудар: 1-гизи—маргылдаларның бүгү үш чылы, күш-культура коллективтеринде күзеп турар бүгү кижилерни аңаа киириштирер; 2-гизи— районнарның болгаш хоорайларның спартакиадалары (киржикчилер разрядтыг болур азы ГТО демдэзниң нормаларын дужааган турар ужурлуг); 3-күзү болгаш 4-күзү (1978—1979 чылдар) автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның эвилелдешкен республикаларның, Москваның база Ленинградтың спартакиадалары; 5-кизи—түңнел маргылдаалар—1979 чылдың июльдан аңгуска чедир эртер.

Спартакиада болза чүгле чурттуң чаа чемпионнарын илередириниң болгаш 80 чылдың Олимпиадазынга киржириниң кандидаттарын адаарының аргазын бээр эвес, харын күш-культура коллективтерин быжыглаарынга, спорт баазаларының четкизин калбартырынга, ГТО-нуң нормаларын чедиишкиннинг дужаары, чоннуң кадыкшылын быжыглаары, чогаадыкчы идепкейлиг чорукту база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле секцияларга ооредилгелерни доктаамал болдурарынга дузалаар.

Аныяктарның спортчу оюннарын, көдзениң спортчу оюннарын, школачыларның спартакиадазын, ДОСААФ организацияларының чорудуп турары спорттуң техникатыг хевирлериниң талазы-биле маргылдаларны ССРЭ-ниң улустарының VII спартакиадазының тудуш кезектери кылдыр чарлаан.

(СЭТА).

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

ДЕЛЕГЕЙ МАРГЫЛДААЗЫ

Шайбалыг хоккейге 1977 чылдың делегей чемпионады апрель 21-де Австрияның пайысылалы Вена хоорайга эгелээр. Ону улус улуу-биле сонуурган турар. Чүге дээрге делегейниң эң-не шилиндек хоккей командалары бир дугаарында ужуражыр.

Чемпионатка 8 команда киржир: ССРЭ, Чехословакия, Румыния, Финляндия, Швеция, Канада, ФРГ, АКШ.

Канаданың хоккеистери хынамчалыг белеткенип турар. Апрельдиң эгезинде олар Европага чедип келгеш, Швециянын, Финляндияның, ФРГ-ниң, Чехословакияның командалары-биле ойнаар.

Делегей чемпиону Чехословакияның командазы делегей чемпионадынга киржир чамдык командалар-биле ойнаш, ооң соонда составын шилип алыр.

ССРЭ-ниң шилиндек командазы Швециянын, Финляндияның хоккеистери-биле эш хуузунуң дөрт ужуражылгазын эрттирер. Бистиң командадан 23 кижи сөөлгү белеткелдерге киржип турар, ооң 20 ойнакчыны шилип алыр.

Ам болур делегей чемпионады эң-не солун болгаш кончуг чидиг спортчу демиселге болуп эртер. Маргылдаа эгелээрге шупту командалар бот-боттары ойнаар, ооң соонда шылгараан дөрт команда ужуражыр, чемпион ат дээш ойнаар. Арткан дөрт команда бештен сеске чедир черлерни алыр дээш ойнаар.

К. ООРЖАК—ЧЕМПИОН

Шыдыраага республиканың «Урожай» эки тура спорт иитилелиниң бирги чери дээш солун маргылдаа Кызылдың шыдыраа клувунга беш хүн үргүлчүлээш доозулган. 1977 чылда көдзө спорт-чуларның чемпиону ат дээш оюннарга бирги разрядтың 14 шыдыраачылары киришкен.

Оларның аразында 1976 чылда республика чемпиону болган Өвүр райондан келген Кызыл-оол Ооржак, ооң чаңгыс чер чурттуу, 1975 чылда «Урожайның» чемпиону Мадон Монгуш, хоочун шыдыраачылар Балган Ламаш-оол (Чөөн-Хемчик), Мартемьян Меңниг-оол (Улуг-Хем), Буянды Хомушку (Таңды) болгаш ооң-даа өске өзүп орар талантылыг шыдыраачылар киришкен.

Маргылдааның он бирги салыынга чедир Буянды Хомушку өскелерни мурнап, турнир таблицазын баштап олурган. Сөөлгү оюннарда республика чемпиону Кызыл-оол Ооржак бодунуң удурланыкчыларын утнаш, бирги черже үнген. Ол алза чогуур 13 сандан 10,5 санны алгаш, 1977 чылда көдзө спортчуларның «Урожай» эки тура спорт иитилелиниң чемпиону атты чедип алган. Ынчангаш Өвүр районнуң статистика эргелелиниң инспектору Кызыл-оол Ооржак республиканың болгаш «Урожайның» чемпиону болган.

Улуг-Хем районда Булуң-Терек ортумак школазының башкызы Мартемьян Меңниг-оол, Таңды районнуң шыдыраачылары Буянды Хомушку, Куштаараң Ондар олар иийги, үшкү, дөртү черлерни үлешкеннер.

Шаңналдыг черлерни алган шыдыраачыларга республиканың «Урожай» эки тура спорт иитилелиниң өртөктүг белектерин, мактал бижиктерин тывыскан.

Болуп эрткен маргылдаага 1-ден 5-ки черни алган шыдыраачылар республика маргылдаазынга киржир эргени чедип алганнар.

В. ЧАДАМБА.

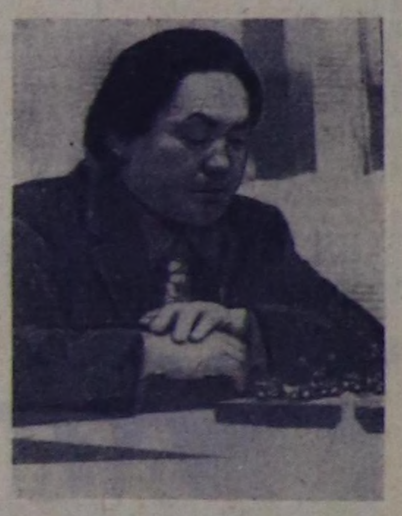

ЧУРУКТАРДА: «Урожайның» чаа чемпиону Кызыл-оол Ооржак (үстүнде); республиканың хоочун шыдыраачыларының бирээзи Буянды Хомушку (адаанда).

ТАЛАНТЫЛЫГЛАР ИЛЕРЕТТИНГЕН

Суг-Аксының Культура бажыныңа Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга турасказтаан бот-тывынгыр уран чүүлдүң көрүлде-фестивалын «Суг-Хөл» совхозтун партия болгаш ажылчын комитеди, Суг-Хөл кодээ Советди организастаан эрттирген. Мурнунда чылдарга бодаарга фестиваль эзээн организастыг байдалга эрткен болгаш хөй-хөй уран талантылыг аныяктар, улгады бергеннер-даа илереттинген. Иитизи-биле көрүлдеге 500 ажыг кижи киришкен. Совхозтун 3 салбырларының, 4 албан организация черлериниң коллективтери боттарының талантызын шенешкеннер. Суг-Аксы ортумак школазының башкылар коллективи өске организация черлериниң программазы байлак, янзы-бүрү утка-шынарлыг, чедир ажылдаттынган, чогаадыкчы байдал-биле күжөнишкинниг бедеткээн концертти көргүскен. Суг-Аксы ортумак школазының директиязы, ыпда партия, комсомол организациялары уран чүүлче зыныктарны хаара тудуп, көрүлдеге организастыг чоруун көргүскеннер. Школаның күжү-биле ангы-ангы хөгжүм керекселдериниң оркестрин тургузуп алганы онзагай. База ол ышкаш амгы үениң темазынга таарышкан «Сакманщиктер», «Күш-ажылга алдар» деп танцыларны, «Фермада» деп шоодуг интермедияны боттары чогааткаш, фестивальга бараалгаткан. Ооң ангыда башкылар коллективиниң бот-тывынгыр артистери сцена культуразын шын сагыш билиры, хөгжүм болгаш шимелде-кааскаланы тергиин эки кылганнар. Суг-Аксы ортумак школазының башкылар коллективи көрүлде фестивальга кызыманкай белеткенгеш, албан-организация черлериниң бирги черни чаалап ап. Саян-Шушенск, Красноярск ГЭС-терже экскурсиялаар эргени алган.

Ол ышкаш Суг-Хөлдүң ажылчын кооперациязының коллективи көрүлдеге база-ла багай эвес белеткенген. Ол коллективтиң концерт программазы онзагай байдалдыг болбушаан, чогаадыкчы тывынгыр тургустунган. Чогаалчы Салчак Токаның «Араттың сөзү» деп тоожузундан «Шаагай» деп үзүндүү сценажыдын көргүскени көрүлдениң угланыышкынынга таарышкан. Садыг ажылдакчылары композитор Семён Бухтуевтиң «Тыва шай» деп ырызын сценажытканы база-ла багай эвес. Ооң ангыда, ол-ла коллективтин кодээ эргистери «Улуг Ленинге» деп ырны ырлашканы эки, идик-хеп, сцена кааскалгазын эки кылган. Оларның концерт программазында партия, Төрээн чурт дугайында дайынчы ырлар киргилээн. Ынчангаш садыг ажылдакчылары фестивальга ийги черни эзлээн. Хову-Аксыче экскурсиялаар эргени алган. А салбырлардан Кызыл-Тайга салбырының бот-тывынгыр артистери шыырак белеткенгеш, бирги черни, Киров салбырының коллективи ийги черни алган. Көрүкчүлериниң сеткилсагыжын хөлзеди бээр хомус дег өткир үнүг ыраажылар, кайгамчыктыг кашпагай танцычылар, таалаңчыг чечен номчулганың мастерлери илереэн. Назы-хары эзээн дөгүй берген угбалар Улуг-Карак Хуна, Монгуш Долзат, Күжүгет Сандык олар «Дагын катап дарлатпас бис», «Чаа суурум», «Чэвыдак» деп ышкаш ырларны таалаңчыг ырлашкан. База Орлан-оол, Елизавета Куулар-лар татар танцыны эрес кашпагай-ла тепкеннер. Суг-Аксы ортумак школазының башкылары Долчун Ондар, Анзатпаа Монгуш «Хемчегешче канчан баар мен», «Төрээн черимге ынак мен» деп ырларны багай эвес ырлашкан. Ооң-даа ынай хөй-хөй шилиттинген номерлер түңнел концертке киргеп.

Район фестивалынга киржир талантылыг коллективтерни-даа, тус-тус күүседикчилерни жюри илередип үндүргеп. Ам район фестивалынга идепкейлиг киржир дээш, суг-холчүүлер белеткенин эгелээн.

О. БОРАШ.

Чоон-Хемчик район.

Солун ужуражылга

Садыг училищезинин актовый залын сургуулдар долдур олурупкан. Ол хүн аваа күш-ажылдың болгаш комсомолдун хоочуннарынга ужуражылга кежээзи болуп эрткен.

Ук училищениң хоочун башкыларының бирээзи, ам пенсионер М. А. Соян, Магнитка тудуунга ажылдап турган тудугжуларның бирээзи, Тыванын хоочун спорт ажылдакчызы чораан ам пенсиядa П. И. Горбунов, баштайгы тыва эмчи ажылдакчыларының бирээзи А. Н. Доржу, бежен чылдарның комсомолчуларының удургукчузу чораан А. Б. Юмбуу олар кежээнин хүндүлүг аалчылары болганнар.

Кежээниң киржикчилери аалчыларын сактыышкынларын, чугааларын улуг сонуургал-биле дыңнаннар. П. И. Горбунов комсомол кежигүнү турган, үжен чылдарда Магнитканың тудуунга киржип, ажылдап турганын, А. Н. Доржу үжен чылдарның эгезинде Москвага Чөөн чүк улустарының коммунистиг университединге өөренип турган, пролетариаттын улуг чогаалчызы А. М. Горькийге ужуражканын чыылганларга чугаалап бергеннер. Тыва Арат Республиканың Совет Эвилелинге каттышканының сөөлүнде Тывага комсомол шимчэшкининин дугайында база ол ышкаш оларның өөренип, чурттап турары училищезинин амыдыралынан солун чүүлдерин сургуулдар А. Б. Юмбуу, М. А. Соян оларның чугаазынан дыңнаннар.

Училищеде комсомол комитединиң секретары Ч. Ишкин аалчыларга солун ужуражылга дээш оерүп четтиргенин илередип, оларның кылын чораан чаагай херектерин аныяк салгал уламчылап, онгу беш чылдың планныг сорулгаларын күүседиринге улуг үлүүн киириштирерин күш-ажылдың болгаш комсомолдун хоочуннарынга бүзүреткен. Училищениң сургуулдары кежээниң киржикчилеринге концерт көргүскен.

Э. ОНДАР.

ТАКСИНИ АЖЫГЛАҢАР

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскому бо чылдың февраль 23-те «Кызыл хоорайга чиик таксомоторларны ажыглаарының дүрүмүн» бадылаан.

Республика пайысылалынга таксомоторларны турусканыдан бээр элээн каш чыл эрткен. 1976 чылда пассажирлер таксомоторларга 300 мың ажыг чагыгны кылып, ооң ажык-дузазын корген. Ол дээрге, автобустарны ажыглап турар кижилериниң 5 хире хуузу-дур. Таксиге чоннуң негелдезин хандырары-биле чүгле оларның санын көвүдедип турар эвес, ажылдаар шактарын база графигин таарыштыр тургускан.

1976 чылдың социалистиг чарыжынга таксомотор чоланчылары Т. Анчитаева, И. Опоолев, В. Баркалов, В. Васильев болгаш өскелер-даа тиилекчи боон, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Эң-не эптиг, таарымчалыг болгаш дүрген транспорт—такси-биле хоорайның чоңун хандырар дээш бүгү чүүлдерин кылып турар. Ынчалза-даа төп диспетчер станциязы амдыызында баш удур чагыгларны элээн каш шак бурунгаар хүлээн алыр арганы боон турар. Чоокку үеде таксомоторларны радиостанциялар-биле бүрүн хандырган соонда дүрген чагыгларны бүрүнү-биле хүлээп ап, пассажирлерни хандырып шыдаар апаар.

1977 чылдың апрель 1-ден эгелээш, таксомотор хөлезинге өскерилге болур. Ону өзугаар 1 километрни эрткени дээш 20 көпеекти, таксомоторнун 30 минута иштинде аваа турганы дээш—1 рубльди төлээр апаар. Ооң ангыда таксометрни ажылдадыпкан соонда эртер чери хамаан чокка база-ла 20 көпеекти төлээр. Таксомоторну ажыглаары дээш төлевирин сөөлгү 20 чыл иштинде чаартпаанын айтыр херек. Бо үениң иштинде таксомотор кылдыр эң-не чаа хевириниң, таарымчалыг болгаш улуг өртектүелиг автомобильдерин ажыглап турар апарган. Ол ышкаш артык кезектерниң өртээ улгадып, бо машиналарга хөй октаныг бензинни хереглеп турар болгаш чоланчыларның ажыл төлевири база бедээн.

1977 чылдың апрель 1-ден эгелээш Кызылга пассажирлер дажыглаарының чаа оруун ажыдар. Ол «Аэропорт»—«Автовокзал» —«Пионер» кинотеатр — Каа-Хем суур аразында ПАЗ-672 деп таксомотор-автобустарының ийи маршрут-оруктары-дыр. 24 олутуг. ПАЗ-672 деп автобустар айыткан соонда тускай расписание өзугаар чоруур. Аваа олурарының хөлезинин орук-тун ырак-узаа-даа хамаан чокка 10 көпеек болур.

Кызыгчылардан дыка хөй кижи «Чиик таксомоторларны ажыглаарының дүрүмүн» орта билбейн турар. Ону чоокта чаа ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң күүскому бадылаан. Мурнунда дүрүмнерден ооң ылгалдыг түүлү—таксомоторга хөлезилеп олурган кижилерден өске пассажирлерни орук ара чыып, олурттурун ыпда хорааны болур. Ол ышкаш пассажирлер хол көдүрген таварылгада чүгле хостуг чораан таксомотор оларның дилээн өзугаар доктаар. Пассажирлер олурган таксомоторнун чедер черинден ара доктаары хорулуг. Бөлүк пассажирлериниң таксиге олурарын чаңгыс черге чоп-шээрээр. Ынчаарга олар чедер черинге бергеш, дүжерде таксометрде көргүскен түңнү денге үлежип төлээр ужурлуг. Таксиге чораан бөлүк пассажирлер аңгы-аңгы черлерге дүжер болза, дүшкен кижилериниң эрткен оруунун хөлезизин таксометрде айытканын өзугаар төлээр. Техникатыг үреливишкин боон, орук ара таксиниң турарының хоорай Совединиң күүскому бадылаан. Мурнунда дүрүмнерде таксиге чоланчылыг таксометрни «Касса» деп бижикке чедир долгаар болгаш пассажирден хөлезинин ооң көргүскенин өзугаар алыр ужурлуг. Ооң ангыда таксибиле хоорай девискээриндеи ырак черге чедер дээнде, чоланчы пассажирден чижек хөлезинин баш удур алыр эргелиг.

Таксомотор пассажириниң негелдезин өзугаар ону маңаар апарган таварылгада чоланчы пассажирден эрткен оруунун хөлезинин догере төлеттирин алыр болгаш пассажирни маңаар үеэн дээш ооң авансынын алыр. Ооң соонда таксометрни база катап ажылдадыр болгаш маңаашкынның төлеп каан үеэн эрткенде таксини ажыглааны доозулган деп сапаар. Пассажириниң дилээн өзугаар таксомотор 30 минутадан хөй турун болбас. Таксини телефон дамчыштыр диспетчерден чагытканда ол пассажириниң келирин 15 минутадан ашпас үеде маңаап турар эргелиг. Ол үе эрткен соонда чоланчы чоруй барын болур.

Таксомотор-биле чүк соорткеин болгаш ону үүдүрериниге дузалашканы дээш тускай төлевир чок. Таксиниң чүк салыр черинге болгаш иштингедаа ниити деңзизи 60 кг чедир чүктү ап чоруп болур.

Пассажирлер таксини боттарының турар черинге чедир чагыдын алгаш, ооң дедир ойталай бээр таварылга тургулаар. Бо таварылгада чагыг кылган кижи таксиниң хелирде эрткен оруун таксометрде айытканын өзугаар 15 минута маңааны-биле катай-хаара төлээр апаар.

Таксомоторну хоорайның төвүнден тура 50 километр хемчээлдиг черге ажыглап болур. Олар чүгле Элегес-Аксы суурга, Тайга станциязынга, Эрбек суурга, «Чедер» курортка, Кок-Тейде болгаш Кара-Хаак баар кежигде паромнарга чедер болгаш ооң ынай чоруп болбас.

Редактор В. С. ШАРАВИН

телевидение

МАРТ 31-ДЕ
МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Уругларга шүлүктер».
10.50—«Солун төөгүлер». Уран-чечен телефильм.
12.05—«Бистиң памдарывыс. 1937 чыл».

КЫЗЫЛДАН

13.05—«Бонивурнуң чүрээ». Уран-чечен телефильм. 3-кү серия.
14.05—16.25—Чапсар.

МОСКВАДАН

16.25—«Сээн күш-ажылың—сээн бединиң». Документалдыг фильмнер программазы: 1. «Ховецчиниң чоргаараалы», 2. «Мастериң кылыгы», 3. «Хүлээлге».
17.10—Э. Григ— «Ларактиг аялгалар». РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Б. Мержанов (фортепиано) күүседир.
17.45—К. Чуковскийниң тоолдарын өзугаар турускан мультфильмнер программазы: «Ыылаан сөөк», «Эки чун».
18.15—«Эртем. Техника. Депшилге».

КЫЗЫЛДАН

18.45—Телемедээлер.
19.00—«Ялалаары чайлаш чок». Телефильм.
19.30—«Чараа-чечен». Шоодуглуг тележурнал.
19.45—«Ажылдаар чери — дээр». Телефильм.
20.00—Телемедээлер.
20.15—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.20—«Чурук бүрүзүнде — хүн».
20.35—«Улусчу чогаадылга». Теледопчулал.
21.15—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Профовиледдер —коммунизмниң школазы».
21.45—«Топ телевидениниң экранынга бир-ле дугаарында». «Эмчи чаладынар бе?» Уран-чечен фильм.
23.00—23.30—«Уе». Информастыг программа.

КИНО

МАРТ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Күзелдериниң өйү» 10.00, «Доктор Франсуаза Гайан» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сени шинме!» (6—10 үндүрүлгези) 9.00, 12.05, 15.30, «Суг ээзи» 10.25, 13.50, «Танцычы кыс» (2 серия) 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хеймер оглунуң кудумчузу» 11.00, 13.00, «Дең хаазында дезипкен» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

1941 чылдан бээр СЭКП кежигүү. «Морен» колхозтун үндезилекчилериниң бирээзи Соя Лудуповна ДОЛУМАНЫҢ зар аараанывын соонда мөчээнин партбюро, кодээ Совет күүскому, колхоз баштаар чери дыңнатпышаан, ооң төрелдеринге ханы кажыдалды илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОНЛАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң ораалакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдызының 2-37-13, культура кылдызының 2-23-54, кодээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетнур кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузут кылдыстериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың, 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 142.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00096.